

Nap

Mozgalmas éjszakán észreveszi, hogy a rögtönzött ruhatárnak fenntartott szobában valakit dugnak. Ügyeskedve beles. A figyelés leírása. Eredménye.

Rohanás át a holdvilágos téren a gótívek közé. Kóruspróba fenyegető ábrázatú karmesterrel. Suttogó hatást akar kihozni, ahogyan a színpadon szokták, amikor valami titokzatos készül. A titok éppen a suttogás miatt kipattan. Itt fejeződik be a dugás, de már nem lehet elkergetni a dugókat a dupla erővel zendülő fortissimo miatt. Mindenki az ádáz mesterre figyel, nehogy lemaradjon a gyors váltásokról. A próba végén egyesek még nézelődnek, ám sikertelenül a homályos templomi térségben.

Azon tűnődik, mennyi mindent lehetővé tesz az árnyék, könnyű következmények nélkül kerekét oldani. Egyáltalán könnyű mások jelenlétében dugni, ha vigyáz egy kicsit az ember. Vagy ha a körülmények kedvezőek. El lehet azt is képzelni, hogy csupa kanos fiatal közé csöppen a dugó, s a gerjedelem egyik szomszédáról a másikra terjed. Az ádáz maestro, ki a dobogón egyedül hadonász, csípőn ragad egy gyanútlan kóristahölgyet, s ott az üzekedő sokaságban egyszer csak hupp. Ahelyett, hogy moralizáló szemrehányásokba lovallná magát. Mint a mennyezetre festett szakállas.

Mindenesetre, aki dugott, az most már lelépett. Csak találgatni tudja, hogy ki lehet az. Károlyra? gyanakszik, mert mintha kunkori bajszocskát viselne, ez rajzolódik ki az arc világos foltján, melynek vonásai az árnyékból bontakoznak, és már vissza is olvadnak ugyanoda. Valahogy mindig hátsó szögől mutatja arcélét, elmozdulóban, aztán elrohanóban. Derengve azért mutatkozik: az ilyent lehet árnyalagnak nevezni. Magától értetődik, hogy sokat róla ilyen megvilágításban megtudni bajosan lehet. Nem erős meggyőződéssel ered a nyomába, és el is veszti nyomát, mihelyt Károly? az első utcasarkon befordul.

Kint marad inkább a tér derengésében, hátha kijön az épület sötét tömegéből az, akit dugott. A nőket nézi első sorban, néhányan csak most szállingóznak elő pávaszem mintájú kendőjüket meztelen vállukon rendezgetve. Azt gondolja, a ruhatárban Károlyt? Zitával? látta, bár többet magasba nyújtózó, kapálódzó lábánál, szertegondörödő fémestincseinél éppen a rajta izgó-mozgó Károly miatt megfigyelni bajosan tudott. Ráismerni pedig egy álló helyzetben lefelé lépdelő nőben arra, akit csak fekvő helyzetben, lényeges testrészeit eltakartan láthatott, erejét meghaladó vállalkozás. Melyik is lenne végeredményben? Ha egyáltalán a kérdéses teremtés nem slisszolt ki még az ő vizsgáldása előtt.

Akkor most még mindig pitymallat előtt a fürdőszobájában ingerlően rákúszó holdvilágban, Zita észreveszi a tükör lapján mögéje egyértelmű szándékkal felmagasló árnyalakot. Eléggő hiteles-e a megfigyelő képzelete, mely az alakban Károlyra tippel? Ejnye, gondolhatná, ez a Károly mekkora szatír. Hiszen már a ruhatárszobában, az egymásra dobált kabátokon, aztán pedig a homályban hol suttogó, hol mennydörgő kórusban is élvezhetett, sőt kielégülhetett. Mit akarhat még Zitától? Zitával? A nő egyből hátrafordul, szembe az alakkal. Karja emel-

kedik, mintha meg akarná ölelni a szmokingját kigomboló hímet, de aztán inkább ellöki, ahogyan a nők az idegekkel bánnak, legalább is kezdetben. Ezek szerint nem folytatásról lehet szó, és téves az a feltételezés, miszerint egyik numera követi itt a másikat magabiztos bestialitással és bőségtől fakadó heregolyókkal.

Egy másik férfi jönne hát egy másik szmokingban, jóllehet ugyanabban az árnyékban? Ha Zita a nő, akkor igazából hűségese, nem hajlandó vadidegennel csak úgy, pláne hogy Károlyval éppen az imént. Ilyenformán persze Károly sem lehet messze. Könnyen meglehet, hogy a homályhímet magától eltaszítva egyenesen Károlyhoz löki. Az ő karjába vajon? Hirtelen fontossá válik, hogy Károly voltaképpen micsoda. Károly pofon csapja Zsigmondot? jó keményen. Feltehető, hogy neve Zsigmond. Az viszont nincsen eldöntve, hogy a fülest a hölgyvel való erőszakoskodásért kapja, vagy a férfiú iránti hűtlenkedésért. Biztos, ami biztos, ő inal el, Károly pedig üzi. Át a két árnyék a téren, ahol a holdvilág éppen felhő mögé bújik. A templom főkapuját e percben zárja a túlórázó sekrestyés, ellenségesen csikordítva kulcsát az ódon zárban. Ha nem volna ódon, vajon csikordítaná-e? – ez villan át az üldöző s a menekülő agyán. Ez utóbbi emez ezredmásodpercet arra használja, hogy dörömbölés helyett az egyik oldalkápolna bejáratán surranjon be, mielőtt még a sietős őrszemély annak zárján is csikordítana, már csupán az üldöző behatolását akasztva meg. Károly tehát megfutamtítja Zsigmondot, de nem semmisíti meg, és ha a homályban arcát jobban ki lehetne venni, az elégedettség és hiányérzet egyszerre rajzolódna ki rajta.

Legalább is effajta megfigyelés kötheti le a szemtanú gondolatait, amelyek egyelőre, további események híján, az indulatok körülményeibe kapaszkodnak. És ki más tanakodna olyasmin, hogy testi vagy lelki rúgók rejteznek az eddigi események mögött? Baszdüh, vagy szárnyas szenvedelem? Károly azért futott-e kúrni a székesegyházba, hogy feloldozást kapjon amazért vagy, hogy emez megszenteltessék? Persze, a kérdés nem alaposan átgondolt számításra vonatkoztatható, de nem zárja ki azt sem, hogy Károly baszdühét szenvedelem váltja ki. Ilyen is létezik elvégre. Zita ezüstszerű nyersselyem kelmébe bujtatott körvonalai épp csak felsejlenek az üvegajtó nyílásában a kebel megejtő emelkedésével, egy comb röpke rajzolatával a szoknya ráncai között, valamint várható további mozgásával, és Károly szíve dobban, mi az, hogy dobban, kondul, mint egy nagyharang, a tágas szólám berezgi egész lényét, amelynek hagyományos része a férfi nemi szerv a maga fegyelmetlen ágaskodásával. Ki merné vitatni, hogy ez a látszatra semmirekellő mozdulás voltaképpen az említett dobbanás, kondulás meghosszabbítása a tágas szólám szolgálatában? Szív és tök egyszerre lüktet, s Károly ennek a pompás berendezésnek, hogy úgy mondjam, egyszerre kezelője és kezeltje, azzal az igénnyel, hogy Zita az ő kezelője és kezeltje legyen egy füst alatt. Vagyis árnyékban. Meghitt vallomásos formában ráadásul, amely a teljes azonosulás képzetének segítségével sóhajtó, lihegő összhangot teremt, mielőtt még

bármilyen tettelességre kerülne sor. Egy-egy pillanatban Károly szinte beérné szavaik szoros ölekezésével, csak hogy Zita, az ő Zitája nem úgy gondolja. Kettejük közül a helyzet gyakorlati lehetőségeit ő lovagolja meg gyorsabban és a szerszámára felkapaszkodva, ennek az imént még a lélek áriás ömlésén örvendő tulajdonosából kurrogó és nyikkanó önkívületet vált ki.

És Zita vajon miért? Lehet-e, hogy a szerszámos mutatóványra csupán a hangok készletik, melyeket a kortárs zeneszerzők műveikben avantgárd becsvágyuk hangsúlyozása érdekében hallatnak. Mert ha így lenne, Zitától kitalálna, hogy meg se várva a hangverseny végét, a hozzá legközelebb ülő vonós szárazfájára rontson, mihelyt ilyen kurrogó vagy nyikkanó hangokat ez magából kibocsájt. Azért Zita ennyire nem zenebarát, ennyire mája sem fehér, ennél szolidabbnak szeret mutatkozni, vonzerejét ruhája leheletkönnyű hajlásaiból, eleven szembogarából, elmeélenek bizsergős működtetéséből újítja fel, ha felújításra egyáltalán szüksége van, és szőke hajának göndörré fel- és lecsigázva, fülkagylójának előbujtatásával, szemének ernyőzésével a szexepil folyamatos karbantartását nem látja el. Ami a homályban ígéretes derengésként nyilvánul meg.

Van-e Károlynak ígéretes derengése a homályban? Bizonyára van, hiszen valami közös kellett a ruhatári szobában, mármint az egymás halaszthatatlan megkívánásához. Károly bajsa feltehetően rákapcsolható ilyen áramkörre, de elegendő-e magának az áramkörnek a működtetéséhez? Elvégre Károly nappal is visel bajszot, Zita mégsem helyezkedik olyan szögbe, amely a derengéskapcsolatot izzó dugásig fokozhatja. Mit lát akkor Zita vonzónak az ő homálykárolyában? Hát az bizonyára attól is függ, hogy Károly éppen fel van-e öltözve, vagy le van vetkőzve. Károly elég szőrös, de nem szőke, inkább vedlően barna, ami alig hathat derengésként gyér megvilágításban, ígéretes benyomást is inkább olyankor kelthet, ha egy előzetes és tartalmas benyomásra emlékeztet. Más szóval az áramkör kérdéskörét ki kell terjeszteni egy múltbeli vetületre, amelyben Károly derengő nyomot hagyott Zitában. A homályban az ilyen derengés fokozottabban érzékelhető, hatása bizonyára láthatóságával együtt növekszik. Mi van azonban akkor, ha gyakorlati tényezőket sem lehet megkerülni? Olyasmit például, hogy a múltban Károly meztelen volt, a jelenben viszont szmokingot visel. Nos, semmi baj, a múltbeli pucér és szőrös derengés kiválthatja viszontláthatóságának követelését, s ezzel Károly vetkőzése a ruhatárszobában logikus magyarázatra lel. Módosít-e eme megállapítás érvényén az, hogy Károly a tett derengő színhelyén csak annyi szövetet és pamutot távolított el testéről, amennyi egy újabb benyomás keltésében akadályozhatta?

Önmagában ezt a firtató elmélkedést mi is indokolja? Ha két fiatal és vérmes lény csak úgy elragadtatná magát egy házibulin, a mai világban ilyesmi szóra sem lenne érdemes. Megbízható választ a két partner napvilágon kötött kapcsolata nyújthat, hiszen ez házasság, kötelesség pedig hosszú évekre visszamenő. Vajon ez idő során nem fogyaszthattak-e annyit a szerelem gyümölcseiből, amennyire csak kedvük szottyant? Hát akkor most miért repetáztak gátlástalanul mások otthonában, ahogyan futó kalandon szoktak homályra szorulók? Mit nyújthat nekik, férjnek és feleségnek a huszonöt wattos körte halvány világa a hangulatlámpa bordó bársonyán átszűrőd-

ve? Ilyen körtét, ilyen lámpát működtethetnének kényelmes otthonukban, ahol nem kellene leleskedőktől, hívatlan betoppánóktól tartaniuk. Vagy talán éppen kukucskálónak kívánnak dolgozni, peepshow-val próbálkoznak? Pénzért? Sok minden múlhat azon, hogy mennyiért, meg azon is, hogy ki fizet. Lehet az is, hogy nem fizet, akkor meg miért csinálják? Hogy mutassák, milyen jól esik – nekik, és nem annak, akinek mutatják. Ez bizony lélektanilag, tanulmány tárgya.

A kérdés mindenesetre fel van téve, csak ki fog majd válaszolni rá? Mégpedig megnyugtatóan. Ami Zitát illeti, ő elég nyugtalanul, majdnem szorongva marad hátra a fürdőszobában, Károly pedig hoppon szorítja ökölbe kezét a székesegyház lelakatolt kapui előtt. Menjen-e és hagyja annyiban az ügyet? Strázsáljon-e a bosszú órájáig, mely hajnaltájt üt, jó nagyot üt a Zsigmondon?, akit feltehetően így hívnak, s akit ő személtádnak, pokolfajzatnak nevez. Nevezett közben jár ide, jár oda idegesen az ódon falakon belül, le is ül, fel is áll, főleg az oldalkápolnában szobrot álló mártírlányokat és asszonyágokat mustrálja szemérmetlenül hunyorogva, olykor nyálát is csordítva, lucskosakat csettintve. Nem titkolja, hogy vérükre szomjaz, vérüket inná is, ha élnének, s őt rájuk tapadásában senki nem gátolná. Élvezkedik vajon? Inkább türelmetlenkedik az idő lassú múlásával, próbálja lökni szemével az óra mutatóját, hogy hozza már az izgalmas szürkületet. Előcsoszog majd a sorvadt agyú sekrestyés, ő megkergeti a padok között, nyakába kapaszkodik, csípi, karmolja, hogy nyissa ki neki az oltár mögötti titkos ajtót, melyen a plébános szokott besurranni, be nem vallható útjairól.

Amikor aztán a világosság szétszivarog az oszlopok között, nagy sarkantyúzással ki is viteti magát az utcára, és hipp, eltűnik egy romlás öröklő szemetesekocsi mögött. Ki látta a jelenetet? Ki mondja el? Károly aligha, hiszen ő a főbejárat előtt silbakol emberevő hangulatban, s amikor a szemetesekocsi az ő közelében vánszorog, akkor csak egy képzelménye támad ott, ahol a képzelmények szoktak támadni az emberben, s az egész abból áll, hogy miután Zsigmond? szörnyethal az ő harapásaitól, ő, Károly, azt, amit kárhuzatos ellenéből nem nyel le, vagyis nagyjából a csontvázat a hulladékgyűjtő munkások feje felett a sustergő, recsegő gép roppant garatjába hajtja. De ez a Zsigmond? feltehetően azzal a homályhímmel azonosítható, aki a székesegyházba besurrant, és nem azzal, aki onnan a templomszolga hátán lovagolva kisurrant. Hát akkor ki fogalmaz itt? Zita vajon nem mesterkedik valamiben? Zita, kit az árnyékheim felbukkanása olyannyira feldúlt, hogy aludnia nem sikerül, egyszerre zsidadtan és izgatottan veti el magát heverőjén, és csak nem bírja dülöngére vinni gondolatait. Ideig-óráig meghökkenésébe csimpszokodik, de be kell látnia, hogy ilyen hosszasan meglepést színlelni nem lehet, az egész csupán szánalmas ürügy a struccpolitikára.

Bárki beláthatja, csakugyan nincs könnyű dolga. Hirtelen, heves egymásba akaszkozásuk Károlyval, ha ugyan Károly izgett-mozgott rajta, benne ott a ruhatárszobában erotikus nagykabátgombok, csiklóját medvecukor méretűre duzzasztó rókaboák, farkasszőr gallérok között, nem is szólva a legújabb divat szellemében hegyes és ruganyos orrú kalucsnikról, szóval ez az egyből csatakosá váló felújulása agapés kapcsolatuknak, noha egyetlenes élményt ígért, midőn a székesegyház kórusába vegyültek, egyúttal mintha felhívította volna a beérke-

zés élményét. A kórus harsogott, a mester a dobogón szinte kiugrott bőréből, de ő, Zita, szemével a szakállas feje fölött lebegő galambra feledkezett, hátha az betölti még ott helyben a küldetését. Aztán otthon, midőn pávaszemes ezüstkendőjét hátra ejtve a tükör elé lépett, még nem múlt el egészen sajnálkozása azon, hogy az élethű galamb szárnyalásra nem alkalmas, pusztá pingálmány. Így történt, hogy amikor a szmokingos árny mögéje magaslott, úgy tetszett, a méltó befejezés felvonásának ideje következik el.

Akkor meg miért lökte el magától Zsigmondot? Azért vajon, mert nem igazán hasonlított a galambra? De hiszen sötétben minden galamb fekete. És bár Zitának az őszinteség nem a legerősebb oldala, ekkorát füllenteni nem áll szokásában. Inkább Zsigmond iszonyatos szörzetétől riadhatott vissza, ami semmiképpen sem felelhetett meg a pihés galamb elvárásnak. Gondosan manikűrözött ujjai hiába kerestek arcot, testet a bozót mélyén, szőr után csak szőr jött, tétova kezére hínárosan tekeredve s egy vérmes szörmók kiismerhetetlenségét az elnyelhetés réméhez társtítva. Zita azért persze csak Zita maradt a szörkörülmények között, házastársi erényének izmát pattanásig feszítve a szörvény partjára küzdötte fel magát, diadalmaskodva önmagán, valamint az öntudatlanul áhított és tudatosan el nem fogadható Zsigmondon. Ő akkor ezek szerint tudta, hogy Zsigmond kicsoda, legalább is megtudta, mert ráismert baljós árnyára a budoár érzéki homályában és úgy taszította el magától, olyan tele tenyérrel, mint aki nem először taszítja.

Ilyeténképpen férhet-e kétség ahhoz, hogy Károly szintén ismeri? Elvégre, amikor Zita napvilágnál éli női életét, Károly is jön-megy vele, miként az árnyék az át nem látszó testtel. Egy Zita-lépés jobbra, egy Károly-lépés ugyanarra, egy Zita-lépés balra, egy Károly-sasszé a nyomában csúszva: fűrészsel sem lehet levágni őt óról. Mikor Zita nekivág a városnak és a buszmegállónál fürdik a reggeli nap sugaraiban, Károly együtt fürdözik vele

ugyanazokban – úgy állnak együtt, mint akik közös tusrózsa alá szorulnak. Mikor Zita a piacon paprikát válogat, Károly keze máris ott turkál az övé mellett, s együtt töltik cekkerüket, akárha közös termésükkel, aztán mikor Zita a tűzhelyen a lecsót kavargatja, Károly fakanala egyből odacsúszik az övé mellé, és persze ritmusban találunk kolbászt is hozzá. Ha Zita iszik, Károly is kortyol, ha Zita cipőt próbál a boltban, Károly beül mellé lábujját mozgatni, ha Zita tárlaton megáll egy csendélet előtt, a hamvas szőlőszemeket Károly is mesterinek tartja, a cukrászdában, hol Zita barátnőzik, Károly velük figyelmesen barátkozik, Zita munkahelyétől Károly soha nincsen messze, és ha Zita nagydolgozik, holtbiztos, hogy Károly ott ácsorog az ajtó előtt. Nem értetődik-e magától, hogy ilyen őrszemnek semmi és senki nem kerülheti el figyelmét? Vagyis amennyiben Zsigmondnak bármilyen köze lett Zitához, arról Károlynak tudomást kellett szereznie. Hogy aztán Zita nem ugyanazt gondolja Zsigmondról, mint Károly, az a napnál is világosabb.

Pedig a nap is elég világos. Nyugodtan állítható, hiszen ellenőrizhető, ugyanis közben felkelt. Önmagukban a térbeli kockák, hasábok, gömbök és lények nem árnyékok többé, viszont olyasféle árnyékuk nő, mint Zitának az elválaszthatatlan Károly. Vajon Károlynak Zita olyan árnyéka-e, mint Zitának Károly? Ha egy közös ismerősük szemével nézzük őket, Zita ugyan árnyéka Károlynak, de mozgékonyabb, pontosabban elmozdulósabb. Közös ismerősük régóta felfigyelt a különbségre. Egyre kevésbé tudott erre nem felfigyelni, sőt egy idő után déli órákban, mikor a nap az éggölgépre gördülve valósággal felszippant minden árnyékot, ez utóbbinak eltűnését Károly körül hiányként észlelte, Zita átmeneti árnyéktalanságát pedig a hiányérzetét feloldónak. Tűnődni kezdett a jelenléte, de kezdeni vele nem tudott semmit ott a fényes megvilágításban, a világ szeme láttára. Károly tekintete sem hatott bátorítóan, Zitáé pedig abban a pillanatban alig mutatta jelét valamilyen lehetőségnek. Szemhéját külön-

ben sem tartotta teljesen tárva a hatalmas káprázásban. Akkor, abban a pillanatban! Csakhogy akár idős, akár fiatal, a felnőtt mind tudja tapasztalatból, hogy délben a nap sohasem áll meg, újabb árnyakat szabadít ki a körvonalakak dudorosra, majd elnyúlóra növelve, s a közös ismerős árnyékát Zita felé terjedőnek észelve Károly e méltatlan látványt görbe szemmel nézte. No, és Zita? Felnyíló szeméje heja nem árulkodott semmi különösről, és csak Károly hisztérikus érzékenységgel lehetett azt beleolvasni, hogy Zita, bár őt, a férjét nézte, közben apósára gondolt.

Ha Zita mondaná a történeteket, nyilván kerekre nyitná szemét a meglepetéstől, hogy neki Zsigmond járt eszébe. Hiszen ő Zsigmondot pusztán azért szólította bizalmasan keresztnevével, mert a magyar nyelv nem nyújt lehetőséget arra, hogy a meny a férje apját egyenesben apósának nevezze. „Mit szólna hozzá, após? Vegyél még egy kicsit a becsináltból, após” – ilyesmi kétes bizalmaskodásnak is hathat. Szóval, abban az órában, amikor Károly meggyanúsította, Zitát legfeljebb az foglalkoztatta, hogy a nap-szemüvegét otthon felejtette, az éles fény pedig vakítja, a volánál egy-kettőre baleset lehet ebből. Aztán hogy mobiljában a vádló hang megszólalt, s őt elálló lélegzete megakadályozta a visszanyelvelésben, valahonnan, egy befelé hajló s alig követhető agytekervénye mélybe vesző végéről megszólalt Zsigmond. Nem értette világosan, mit mond, csak érezte, hogy róla vagy akár hozzá beszél, s hangja olyan jellegzetes volt, olyan érdeklődőn bűgő. Behatolón bűgő, erősítette meg az észrevételt valaki, aki-ben akarva-akaratlanul önmagára ismert. Nem tiltakozott, csak vállat vont, mint aki nem vállal felelősséget az efféle közbeszólásért, s a nem vagyok azonos bosszankodásával tiltakozik. „Most éppen nem” – hallotta a szóváltásban magának helyet követelő férfi nyegle hangját – „de később?” Zavarában Zita visszahívta Károlyt, hogy mit képzelsz, hogy mi nem jut eszébe, hogy ő az apósára, ha-ha, elég neki a Károly családjából egy férfi, az pedig éppen Károly, ugyan, drágám, ilyet még csak feltételezni is...

Károly, a sanda Károly a két gyanúsítottat egy csapásra akarta próbára tenni.

– Hát akkor mutasd ki neki nyíltan, hogy az enyém vagy, nem az övé.

Zita, meghökkenve, döbbenve: – Tudja ő azt jól.

Károly gúnyosan: – Olvasol a gondolataiban?

Zita próbált kitáncolni a csapdából: – Te talán igen?

Károly felfuvalkodva: – Nem olvasni akarok én bennük, hanem beléjük vésni, hogy nem kívánhatja, ami a fiáé.

Summa summárum, úgy akarta ezt szemléltetni, hogy Zsigmond szemeláltára fognak dugni, méghozzá ott most az álarcos bulin, ahová Zita igyekszik a háziaknak segíteni. Zita pedig nagy zavarában nem tudott nemet mondani, és különben is női megérzésével szövevényesebbnek sejtette a felállítást, mint megtorlásra éhező férje. A hátralevő úton az a különbség is bevillant gondolataiba, amely egy őrála letiltó és egy órá szomjazó ember között szembeszökő. Közben azt sem zárta ki, hogy a felpaprikázott Károlynak ő azért nem szűnik meg vágytárgya lenni, és hogy ilyen körülmények között neki, Zitának nem a lemondásban érdemes a megoldást keresni. Egyébként, bizonyos szempontból a megoldás fölösleges, például önértékelése szempontjából, hogy másról ne is essék szó. Magabiztosabban nem is szállhatott volna ki az autóból, amelyben változékony holdnak öltözve érkezett.

Mögötte, kifulladásra a sietségétől, egy szmokingos törtetett – nagymedve álarcban. Fényekkel kevert mélykékvilágítás uralkodott odabent, csillagképruhába bűjt szilveszterezők majszoltak sós stanglikat, italoztak, harapdálták egymás kifestett ajakát. Korán üzték az ipart, kint még sütött a nap, az egész hasonlított egy színpadri próbához. Nem is húzták le gondosan a redőnyt: több részből a lécek között bevágódva sárga sugarak szabdalták fel az összképet, egyes párokat szétválasztva, magányos vendégeket összebörönálva. Ha részeg piktor pingált volna jelenetet, az se festhetett volna kuszában. A csukott ablak előtt egy hajlott hátú, szálas szmokingos a lenyugvó nap mezében élvezte a mennyboltos összevisszaságot. Hol arany arcot mutatott, hol izzó vöröset, időnként alvadt vérszínűt is.

– Megismersz? – kérdezte a változékony nap a változékony holdtól.

– És te?

– És én ki vagyok? – szegődött mellé a nagymedve fejű.

– Ismerlek, mint a rossz pénzt.

A két szmokingos biccentett egymás felé, akár két régi ismerős.

– Erre táncolunk egyet. – Egyszerre nyúltak a holdféjú nő felé: – Szabad?

– Annak, aki megfog. – Mintha egy felhő mögé bújna, a hold olyan némán surrant át a ruhatárszobába. Ha ő mondaná a történeteket, a maga változatát mondaná. Hogy ő tudta, mit vár tőle Károly. Hogy ő mindig is ragaszkodott Károlyhoz. Hogy ő szerette az ő páváskodását. És egyébként sem tudhatta. De mondhatja-e ő a folytatást, mikor ő magánkívül járta a csábtáncát, oldalra húzta fel bal vállát, jobb karját lefelé szorította, hívásra görbítve mind az öt ujját, s aztán gyorsulón csípőjét himbálva, combjára szoruló ezüst szoknyáját mind feljebb gyűrve, ezüst mellényében úgy ugratva mellét, hogy bimbója önállóra hegyesedve a záró kapcsokat sorra felpattintotta s idestova csupán a lebomló szőke fűrtök leplezték párosan rezgő meztelenségét, a hold csatlósaként kerिंगót, a fűrtök, melyek a most már lefelé is csusszanó szoknya fölött megjelenő köldököt is ostorozták olyan rózsaszín derengésben, mely a tengerből előmerülő s domborzatát buján előtároló égítést veszi körül, az életre kelő horpadásait, az eszméletlenül kirajzolt vajúatait, pontosabban azt az egyértelmű nűnit, a két együtt mozgó comb között fel-felugratva odakináltat? Kinek is? Hát a lehető legtermészetesebben az éppen leáldozó napnak. Nem volt ott semmi bizonytalankodás, minden a megbeszélés szerint zajlott, ha Zita idézné fel a szmokingnadrág nyílásából egyenesen és családiasan belefűródő tűzszerszámot, és ő emlegetné az otthonosan zajló, szerinte esztétikus dugást a nap és a hold kioktató szándékának keretében. Ahogy Károly óhajtott.

De még ha Zita mondaná is, elhallgathatná-e, hogy a mutatvány során több mint egy kilóval fogyatkozott, és hogy Károly hörgését nem olyan közelből hallotta, mint amilyenre számított. Ez a hörgés ráadásul nem a kérése, hanem a hirtelenjében nem is felfogható dühkitörése volt. Úgy rémlett, s ehhez Zitának valósággal énhasadáson kellett átésnie, hogy miközben ő a Nappal élvezetes önkívületben, Károly legjobb formájára emlékeztetően dugott, addig Zsigmond az ő nagymedve mezében Károly hangján rikoltott, és nem is akármit. Olyan alpári szitko-

kat olyan mosdatlan szájjal, amilyenektől egy kiművelt emberfőkből toborzott és a maga finnyás hírére sokat adó társaság még a mai világban is csak visszaborzadhatott. Egyetlen ká, és u, és er, és vé és a hangból összeforradó üvöltés volt az a bozontos csillagzat, ahogy ott toporzékolt és egyúttal vonaglott is valami esztelenül erősödő fájdalomtól, aminek helyét bizonyára az álarc meghasadó homlokán lehetett kijelölni, ott, ahol két fekete szarv ütközött ki a koponyából. Zita nem a falvédőről jött le abba a banzájba: a testében buzgó élvezet, a gondolataiban támadó ellenszenv, s a szívét elöntő szájalom ütközése miatt ugyan egy pillanatra nem tudta, hányadán áll eme rumliban, a következő pillanatban viszont már kapcsolódott, ésszerűen oly módon, hogy a núnija is jóllakjon s az élete is megmaradjon.

– Ne menj le még, süssél kitarotn – súgta a leáldozni készülő fülébe, s őt a kijárat felé tuszkolva az őrzőgőnek szabadkozó vállvonogatással odakiáltotta: – Nem tehetek róla, pont olyan, mint a tiéd.

A nagymedvésnek attól, hogy az övé ugyanolyan kiviteli, mint a vetélytársé, hogy a lényegét illetően a kettő között nincsen különbség, szóval attól, hogy itt most miről van szó, fitymálásról vagy mégis valamennyi dicséretéről, ettől a képtelenségtől egy pillanatra földbe gyökerezett a lába, s ez a pillanat elég volt ahhoz, hogy a bőszi párt a lakásajtóra maga mögött a biztonsági zárat rákatintsa, s az egyre fogyó holdnak, valamint a leáldozó napnak hihetetlen egyberagadásával átlépdeljen a homályos téren, majd amott huncutul beleolvadjon a templomhajóban próbáló vegyeskórusba.

Hogy az itt végbemenőt ki mondja el? S hogy egyáltalán végbemenés volt-e, azt az akciózóktól hiába várna bárki, hiszen a törvénytelen pároknak nemigen áll érdekükben, hogy mindent kitálaljanak. Szavahihető szem-

tanú leginkább az ádáz maestro lehetne, ám ő hivatásos felizgultságában azt is gondolhatta, hogy a fortissimókban szokás szerint kirobbanó erotikus töltés ezúttal egy kamatyoló kettős káprázatát idézte elő. Másrészt melyik maestro vallaná be, hogy egyesek párizni és nem énekelni járnak az ő együttesébe. Ami a párizsiak közvetlen szomszédjait illeti, azok hangjuk fokozott kieresztése közben csak a maestro karjeleire fókuszáltak, vagyis őket fölösleges volna faggatni. Akkor hát nem legfőbb ideje, hogy az elbeszélő tényleges azonosságára napfény derüljön?

De.

Csupán az óra még nem ütött: először müljön el a szürkület, aztán jöhet a világosság. Vagyis amikor majd felnyitom szememet, azután, hogy a székesegyház támpillérei mentén húzódó sikátorban a jeges szilveszteréj nem hűtven le a bős nagymedvés bosszúvágyát, e fenevad, hol az óráját nézve, hol a szarvai növekedését fájlalva nekirent végül a kimerészkedő Zitának és tépi le róla a holdmelényt, a holdszoknyát és számon kérőn:

– Hol van a holdbugyid?

– Itt van a szmokingom zsebében – hangzik el ekkor a leáldozó nap kihívása. Kettesével ugrál le a lépcsőkön és vakítani próbálja a veszekedett vetkőztetőt. Öltre mennek, a szó szoros értelmében. Tépik ki egymás kezéből a holdjelmezt, egymás fejről az égbolt álarcát.

Most üt az én óram. Felkelő fényemmel kápráztatom a majdnem teljesen lefogyott holdat, elkobzom széthorpadó mezét az egymásra ütő apának és fiának.

– Zsigmond! Károly! – sikítja Zita.

Ott állnak hárman törpe méretükkel, s néznek fel rám a magasba.

– Miért nem mondtad meg előre? – így viszolyognak.

Színarany szakállamon simítva nyilatkozni készülök, de inkább nem mondom meg nekik. Csak sütök.

Szindbád csontjai és szerelmei

Úgy alakult, hogy gyerekkorában egyedül élt. Szülei persze voltak, katonásan szigorú apja és finoman nőies, törekeny kis édesanyja – akit el is tört a papa. De naphosszat egyedül ült az ablaknál, vagy a tölgyfa polcokat mászta a félhomályos szobákban, mint a halálmegvetően bátor felnőttek az égbenyúló hegyeket, nem pedig a többi gyerekkel játszott valami virágokkal teliültetett angyalkertben. Számára tényleg mennyországnak tűnt az óvoda, ahol együtt játszanak az emberek. – És most üljtek körbe, és fogjátok meg egymás kezét – búgta délelőttönként a macskaszemes rádió egy fiatal nő igéző hangján –, de Szindbád képtelen volt egyedül körbeülni, csak törökülésbe ült hát, és jobb kezével megfogta bal kezét.

Nem voltak túl nagyok e kezek, gyöngye kis szövetség volt ez, kitartani egyedül. Akkor még nem gondolt persze ilyenekre, de azt hiszem, mondhatjuk, hogy a legkisebb, legügyetlenebb gyerek is, aki még fejenállni sem tudott soha, meglepően korán átél olyasmi érzéseket, amiről a felnőttek azt hiszik, hogy csak az övék, és nagy nehezen, úgynevezett *szellemi fejlődéssel* és tengernyi tapasztalattal érték el azt, ennek jegyében megtagadják mindenki másétől, aki szerintük még nem élt annyit, mint ők, ez alatt persze igazából azt értik, hogy nem élte napról napra, percről percre épp ugyanazt az életet, hiszen csupán a saját megélt perceiket tartják magukban valódi percnek, csak az ő megélt pillanataik irizáló gyöngyszemeiből áll össze az igazi tudásig vezető egyetlen útvonal. Na persze. Szindbád tehát kicsi volt, és törökülésben ülve sírt a nagyszobában, a fekete ágyon.

Egy-két sráccal jóban volt a ronda, vöröstéglás iskolában, a legszebb lányokat egyenként hazakísérte minden délután – ebben szerencséje volt, Vica, Anni és Gizi egy irányban lakott. Együtt mentek hazafelé, csak hozzájuk kellett csapódnia, mintha ő is arrafelé járna haza. A Mária térnél felkanyarodtak a Szabó Ilonka utcára, végigsétáltak a kis háromszegletű játszótérig, ahol a Donáti utca egy ipszilonnal becsatlakozott. Arrafelé lakott Vica, fehérszpalettás ajtajú franciaablakok mögött, a legfelső emeleten – ablakukból át lehetett látni egészen Pestig, a háztetők fölött. Talán innen eredt Szindbád kitalációja, hogy a szép lányok valamiképpen összefüggnek a szép, azaz messzire nyíló kilátással – a Szabadsággal.

Gizi a tér másik oldalán lakott, a Donáti utcán, egy nagyon régi földszintes házikóban, időhomályos lakásukban ennek megfelelően görbe kardok függtek a falon. Ám Gizi bátyjának, Jócónak voltak a legklasszabb katonái – tízcentis amerikai tengerészgyalogosok műanyagból, angol nyelvű titokzatos feliratokkal a talpukon. Egy *ilyen* tengerészgyalogos tíz *olyan* egyforintos műanyag indiánt ért, amit Szindbádnak bevásárláskor máamája vett Gizi bácsi minitrafikjában a Batthyány téri csarnok kapuja alatt. Egy gyalogos indián tehát két ötvenfilléres fagyigombóc árába került, a lovas már kész torokgyulladás volt, egy óriási négygombócos fagyit ért. Öt lovas – vagy, ugye, négy gombóc – meg a mondott műanyag USA tengerészgyalogost. Az volt a legnagyobb érték.

Mire a Hunyadi János útra értek, Szindbád már csak Annit kísérte, a többiek hazaértek. Titkos kedvence volt Anni, nagyon is jó volt tehát a hazakísérési sorrend, vele lehetett együtt legtovább, és e szelídszemű lánytól búcsúzott el, mielőtt hazasétált a majdnem öt méter magas szobák szövevényéből álló labirintusba, ahol aztán egész délután rettegve várta a liftajtó csapódását, a folyosó billenőajtójának nyikordulását és az ismerős hosszú, kemény lépteket. A félelmekkel szemben jó ösztönrel Anniból merített erőt. Életmentő lánybarátai tehát voltak már gyerekkorában is, ám az úgynevezett közösségről már megint semmit nem tudott, még mindig nem ült a földön olyan körben, ahol az embernek jobbról és balról is fogják a kezét.

Visszatekintve, valami átoknak látja ezt az egészszet a hajós, mintha létezett volna az égben egy különleges, egy kegyetlen szabály, egy megegyezés, mintha valamikor régen, észrevétlenül eladták volna őt, és csak azzal a feltétellel talál életmentőkre majd az elkövetkező évtizedek során, hogy egyedül kell maradnia. Magányos életét tartották tehát fenn valami ismeretlen okból, élhetett, ha akart – vagy egyáltalán nem akart, de meghalni nem mert –, ám egyedül kellett maradnia szigetén.

Az állatok *állítólag* – tehát az emberek szerint – soha nem játszanak. Mennyire örült Szindbád a hírek, hogy a mezei nyulak a Hold fényében táncot lejtene! Sőt, talán nevetnek is, és vidáman rázzák hosszú fülüket! Szindbád valamikor, a sötét erdőben – igen,

élete felén –, udvarolt egy lánynak, és Szilvinek volt egy nagy fekete kannyula. Vagy, persze, a kannyúlnak volt egy jó kis nője. Mikor aztán a hajós egy alkalommal vad vágyaitól vezérelve ész nélkül meglátogatta e lányt, a nyúl közük vetette magát a kanapéra, és égetően forróak voltak a féltékenységtől a puha, szőrös, fekete fülei. Tehát a nyulak nem hogy játszanak, de féltékenységre is képesek! Ami egészen emberi magasságokba emeli e bogyzó mezei vadakat. Egészen más *megvilágításba* – ami alatt *megítélést* értenek.

Anni hazakísérése melegséggel töltötte el szívét, akkoriban varázslatot érzett a lányok arca mögött, most is emlékszik, mennyire elbűvölte például a hangjuk – a kislálynak éppen olyan varázslatos, asszonyos hangja lehet, mint amilyen majd felnőtt nő korában lesz, amikor ezzel a hangárnyalattal már majd az igazit bűvöli el, azt az embert, aki mellett, mint mondani szokták, végül *kiköt*.

Ezzel a széphanjú lánynak lényegében megszűnik az élete, a hajós kiskorában ezt gondolta. Nem tudni, mennyire volt igaza. Anninak kicsit mélyzengésű volt a hangja, mondjuk bársonyos, és nagyon szelíd volt a tekintete. Vagy csak erre a kislánynak nézett szeretettel, aki persze soha nem lett a társa.

Anni egy ismeretlen férfi társa lett – egy felnőttel állt össze! De akkor már rég szétrepítették az iskolából hazasétáló kis csapatot az évek. Mondjuk harminc év, nem is tudom, mennyi, eltelt az élet. És egy napon Szindbád még egyszer ott állhatott a régi lány mellett, akinek már gyerekei születtek az ismeretlentől.

Feltámadt benne minden gyerekkori érzés, amit annak idején hazafelé érzett. Az első szerelem szívünkben kavart varázsillata. Többen voltak a teremben, ittak-beszélgettek, „megosztották emlékeiket”. A hajós egyszer csak ott állt a lány mellett, akit a legmeszebb kísért, akivel a *legmeszebb ment* harminc évvel azelőtt.

– Akarok neked valamit mondani – szólt a lány –, akarok neked valamit mondani, régóta rájöttem, de nem találkoztunk, nem tudtam, hol laksz, mi van veled, de most nagyon jó, hogy itt vagy. El akarom mondani, hogy... tudom, mit tettek veled.

Szindbád egyből tudta, miről van szó. Tél volt a múltban. Ötödikes lehetett. Nagy tél volt. A mesebeli, emlékezetes telek egyike. A bérházakról lassított felvételen, pokrócként hömpölygött a néma utcára hótakaró, az emberek hóba vágott ösvényeken jártak, mint lövészárkokban. A hófalak elnyelték a zajokat, némán mentek az autók – kevés autó járt még az utakon, csak Volgák meg Pobedák. A hajós nem tudott fejenállni, és ezzel felidegesítette a tornatanárt, aki erre mondott a fejformájáról valami bántót. Szindbád annyi év távolából már nem emlékszik, hogy a bántás mi lehetett, azonban örökre megjegyezte a köpcös, izmos kis tanár utolsó mondatát, ezt már az öltözőbe lépve mondta a többiek felé – puhítsátok meg a libást. Mindenki felöltözött, az összes kislány vállára vette háztizsákját, Szindbád is elindult, végig az Iskola utcán, hazafelé.

Tetszett neki az a hatalmas hó. Meg a szinte éjszakai csönd. Akkor meglátta maga mögött a többieket. Vagy tízen voltak, az összes fiú, tán csak Balázs hiányzott... és Gyuri. A többiek mind ott jöttek mögötte nevetve, és egyre gyorsabban közeledtek. Nem gondolta, hogy el kellene futni. Ez hiba volt. Utolérték és belökték a kocsik alá. Most, ahogy visszagondol, nem is tudja, a vastag és egy kislánynak messze a feje fölé magasodó hófalakon hogy nyílhatott az a rés. Kiesett az útra a kocsik közé. Nem ütötte el az autó, mondtam, akkor még ritkán, percenként jöttek járművek, de valahogy talán a parkoló kocsik közé esett, ez sem biztos, csak arra emlékszik, hogy eltört a keze és a lába, meg hogy vérzett, és ekkor eszébe jutott, hogy ez lehet a puhítás. Valahogy hazamászott, de véres volt, és otthon egyből kapott egy egetverő pofont. Édesapa megijedhetett.

Erre célzott most Anni, negyven év után, az osztálytársak támadását jegyezte meg. Hm. Nem tudni, honnan tudta. Érdekes. Ki gondolta volna, hogy a lányok is megtudták a dolgot.

Akkor pár hétig nem kellett a ronda iskolába menni. Lázasan feküdt otthon és ijesztő meséket olvasott. Különös hangulatot keltettek az emberben azok a betegágyban olvasott mesék, a betegség is kicsit olyan otthonos, körülölelő érzés volt, mint majd a szerelem. Mert a régi dolog e késői megértése az öreg Szindbád számára maga volt a szerelem, hiszen Anni hangja abban a pillanatban, mikor kimondta – Tudom, mit tettek veled. Már értem. –, éppen olyan volt, mint amikor régen, a Hunyadi János úton, hazaérve elköszönt.

Bagolyvár

Hallottátok már, amikor az első gesztenye hull alá egy kora őszi délutánon? Koppánva, de mégis lágyan földet ér, és az udvar puha porába görgeti ki a háromfelé hasadó zöld kupacs a fényes vörösbarna termést. A köldöke fehér, amúgy tükrös őzbarna. Majd még egy, s még egy, mire kiszaladsz a fa alá, kiskosárra valót szedhetsz össze az itt-ott tarkálló levelek közül.

Két évig erő vadgesztenye adta az árnyat a Bagolyvárnak, amiről ez a mese szól. Bagolyvárnak hívom, mert így hívta az öreganyám is, a Mutter, aki ezerkilencszázharmincnyolc augusztus utolsó napján költözött ide, karján az én egyhetes édesanyámmal. Várnak mondta, mert körbeépült uradalom volt, négy szöglettel, egy hatalmas várkaput formázó bejárattal, izgalmas zezugokkal, baromfiudvarral, istállókkal, kiskerttel, nagykerttel, mosókonyhával és pékműhellyel. Várnak mondta, mert aki belül volt, azt mágikus védelembe helyezték a jó téglából rakott ódon falak. A bagoly meg talán ő maga volt benne? Vagy az éjjeli vadászhoz sorolta mind a lakókat, akik itt éltek ebben a magyaróvári házban, amely másfélszáz éve figyeli az előtte álló hársfák mögül a Pozsonyból Budára tartó vándorokat?

Ignátz Mariann néni nagyszüleié volt az uradalom, amikor még nem fordult föl a világ. Anyját, a Reisinger lányt Emmának keresztelték, de Mimiként ismerte a város. Acélos asszony volt, tanítónőnek szánták birtokos szülei, akiknek gazdagságában erdő, sok hold föld, jószágok és a Bagolyvár jelentették a fundamentumot. A vagyont Isten ajándékának tekintették, buzgón adóztak is az egyházi kötelmek oltárán. Mimit egy Ignátz nevezett fatelep-tulajdonos vette nőül. Ebből a frigyből született Mariann, aki gyönyörködtes lánnyá cseperedett. Ignác nem sokáig melegegett az örökül kapott házban, hátrahagyta az idős Reisinger szülőket, a vagyont, a cselédeket és Mimit, hogy a fatelepen lelje meg a boldogságot egy csinos irodai alkalmazott oldalán. Magára maradt Mimi néni a lányával, két testvérével, Anna nénival és a hibbant bátyjával. Rudi csendes bolond volt, néha körbefutotta az udvart, miközben öklével erősen a verte a fejét. Arra kellett csupán ügyelni, rossz legények társaságába ne keveredjék, mert azok megittatták, és ettől verekedőssé lett. Ilyenkor a mosókonyhába zárták szegényt, míg a szesz gőze át nem illant a mángorló spanyolozással díszített hengerei között. A szép polgári úrilánynak korán kéréje akadt, ám a deli repülőpilóta odalett az orosz fronton, Mariann pedig örökre bezárta szívét a férfiemberek előtt. Jézus menyasszonya lett. Mimit és gyámoltjait a kommunizmus az L alakú úrház első három szobájába zsúfolta össze – a kincseket a két szoba közé falazták –, de legalább szülőházukban maradhattak. Mimi néni német-órákat adott az udvarba szorult új lakók és az óvári belváros módosabb gyerekeinek. Zsuzsanna, az anyukám is minden óra előtt letérdepelt a széles, poros deszkapadlóra, hogy imával kezdje a tanórát, de Mimi hamar eltanácsolta, mert éretlenül sokat vihogott a szekrények tetejé-

ről, festményekről, apró nippekről reá figyelő angyalok rózsaszínű popsikáin.

Mimi néninek volt egy óriási libája, a Lipi. Ez a liba inkább az emberek, mint az állatok közé tartozott. Gazdájával hált, kezéből evett, valóságos éke, házörzője volt az udvarnak. Amikor Mimihez délutáni kanasztapartira érkeztek a barátnői és az udvar sarkában álló körtefa alatt beszorult meleg levegő megnedvesítette a hölgyek csipkébe zárt nyakacskaikat, Mimi oda-szólt Lipinek:

– Mein Schatz Lipi! Wedeln die Damen!¹ – És Lipi magasba emelte öblös mellkasát, felemelte a fejét, mint ha csak a legalacsonyabb ágon himbálódó körtét akarná lecsippenteni, kitérta hajóvitorlányi szárnyait, és méltóságosan legyezni kezdte a hölgyeket, akik alétan hullajtották ráncos kezeikből a faasztalra a kárókat, pikketeket, treféket és köröket. Mikor kimúlt a csodaliba, a nagykeremben temették el egy őszi vasárnap délután. Az egyetlen megmaradt férficseléd, Giczi bácsi – aki konok hűséggel szolgálta a családot – mély sirt ásott. Mimi ágyában volt felravatalozva az elhunyt, nagyanyám varrta a csipketerítőt, amivel letakarták, bársonnyal borított deszkára fektették, a Mutter rázta a csengettyűt a temetési menet élén, így kísérték a veremhez. Az összes lakó jelen volt, amikor Lipi a libamennyországba költözött. Hamarosan Mimi is követte őt a saját mennyországába, és Mariann végleg egyedül maradt. Akkor már a város legforgalmasabb pontján, a posta és a temető előtti téren álló újságosbódé bérlője volt, de előtte még apja hajdanvolt fatelepen örökölte meg az egykori ledér csábító íróasztalát. A trafikosnővé lett polgárosszony évekig siratta Mimi mamát. Amikor vevő közeledett a kis bádogkalyibához, szütyögő sírásba kezdett.

– Édes Istenem! A drága mama, hogy itt hagyott! – potyogtatta a könnyeit. Mire a kuncsaft sajnálkozva reákönyökölt az újságosstand párkányára, már a vérbeli kereskedő szólt belőle. – És mit tetszik parancsolni? – A kuncsaft könnyedén hagyta hátra a keskeny deszkán a tíz, húsz vagy ötvenfilléreseket. Minden vevőről előre tudta, miért érkezik, mindenkivel váltott szót, hosszút vagy kurtát. Varázsa volt a kedvessége és az emberek iránti érzékenysége.

Megtépázta az élet, de embersége királynővé tette. Egy párnákkal aládúcolt karosszékekben trónolhatott a városka főterén, és a Fülesek, Képes Újságok, Ludas Matyik és Dörmögő Dörmötörök közül tarthatta meg a mindennapi penitenciát. A régi rend embereivel halkan beszélt, a kommunistákkal meg a többi szegény emberrel hársányan, de mély barátságokat csak a nőkkel és a papokkal tartott. A Szalézi rendbe járt, tán vitte is valamely női tisztségig, virággal, gyertyával, egyházi terítővel oltárt díszített. Emlékezetemben is úgy ragadt meg ez a szép, réveteg öregasszony, hogy karján a sárga port tüszözgő liliomokkal, felemelt fejjel, büszkén robot ki a kiskapun a misére menet...

¹ Kincsem, Lipi! Legyezd a hölgyeket! (német)

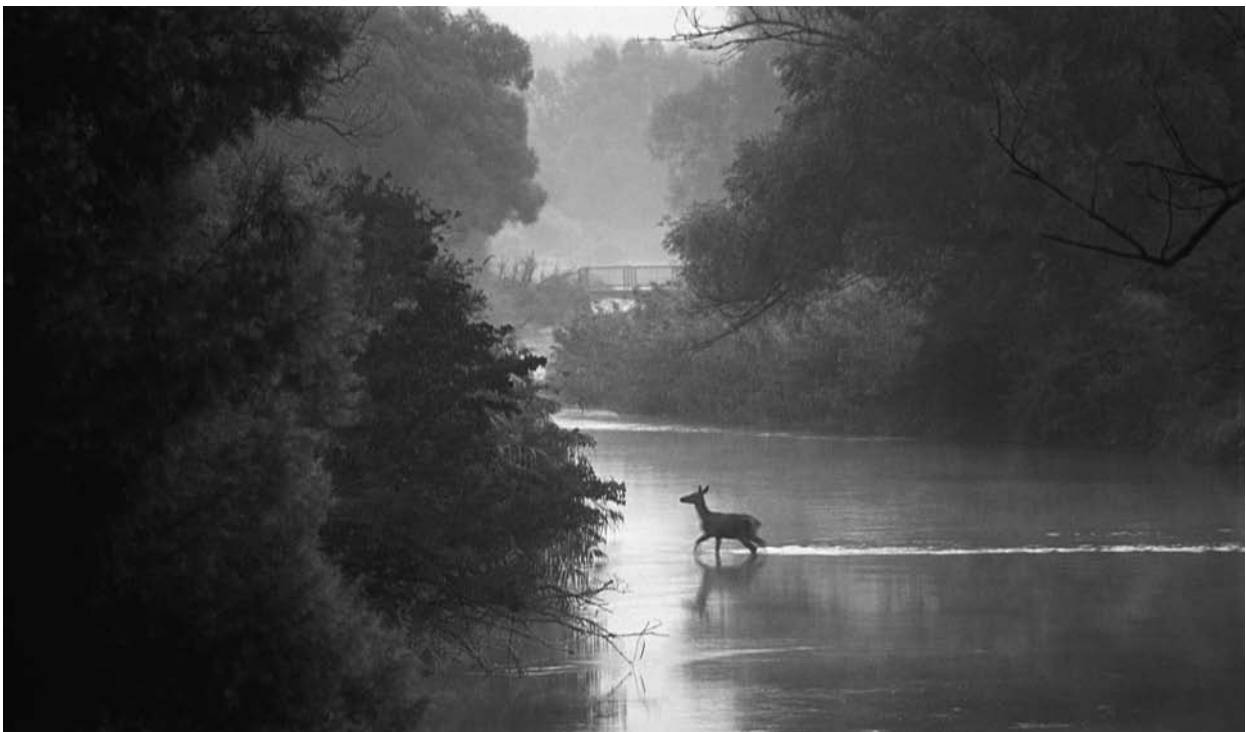
A liliumok a kiskertben nőttek, amolyan vadóc módra, mert ott ember a háború óta nem irtott és nem telepített semmit. A dudva és burján között még évtizedekig küzdött a tengernyi virág, amelyet a Reisingerek gondossága hullajtott a földre. A nagykertben gyümölcsös állt, az udvar közepe tájékán, a gesztenyék árnyában pedig a pékműhely, mögötte az istállók. Ide kötötték be a németek a lovaikat, mikor ezerkilencszáznegyvennégy végén ellepték a várost. Mutterékhoz egy Heinrich nevű SS-tiszt költözött be, aki a berlini drogériáját hagyta hátra, hogy egy számára ismeretlen, egzotikus ország csücskében várja be a feltartóztathatatlan Vörös Hadsereget. A Bagolyvár lakóinak java része bírta a német nyelvet, így nem okozott gondot a beszéd az illatos emberrel. Ő a nagyapám ágyában aludt, napközben meg a Zöld Elefánt étteremben berendezett főhadiszállás és a Gyári út eleji villa főtiszti szállása között rohangált mindaddig, míg a sárgaság hadikórházba nem küldte. Egyetlen nap alatt tűntek el a tücsökfekete egyenruhás, ugatva parancsolgató nációk. A nagyhéten nyomasztó csend ült Magyaróvárra. Fehérvárról fiatal kisasszonyokat menekítettek nyugat felé jóakaróik a közeledő oroszok elől, de a front hulláma a Bagolyvárba, és ott kelepcebe verte a szüzeket. Fábíán Gusztáv illatszerbolt-tulajdonos a feleségével meg sógornőjével, Dittával élt az egyik lakásban. Sem gyermeket nem veszélyeztettek a lányok, sem forróvérű ifiúr nem veszélyeztette őket náluk, ezért Fábíának rejtették el a menekülőket, nagyszekrényrel torlaszolta el a tisztaszobát. A szekrény hátába ablakocskát vágtak, azon keresztül etették a lánykákat. A bombázások miatt sajnos ki kellett bújniuk rejtekükből és a többi lakóval együtt a pincébe menekülniük, de ott is külön lakosztályt kaptak. A lépcső mögé deszkázták be őket, a saját aprónépnek meg az óvóhely közepére ácsoltak emeletes ágyakat. Mikor elült a szirénák okozta veszedelem, kiültek a vár lakói, birkát és krumplit sütöttek az udvaron. Etek félelmükben, miközben az ördög táncolt.

Húsvéthétfőn jöttek be a városba az oroszok. Valamennyi

lakó és az eldugott lányok is páni félelemmel szorongtak a dohos pincében. Egy géppisztolyos, elgyötört katona mászott le közéjük, a dallamos szláv nyelven lavort meg vizet kért. Leült a pince közepén egy stokedlire, akkurátusan megborotválkozott, majd elment. De azután ellepték az udvart a durva legények meg a dörmögő öregebb tisztek. Egy cigánycsalád is lakott akkor a cselédházak végén, a Schulzer-malom tövében. Emberségből fogadták be őket a háziak, mikor Felső-Magyarországról kiver-te őket a szlovák fasizmus. Ők árulták el az oroszoknak, mit rejt a pincelépcső. A cigányokat meg a lányokat ugyanazon a teherautón vitték el a katonák, ki tudja, mivé lettek a gyalázatos háború utolsó heteiben? A Bagolyvár emlékezete állíthat nekik csupán örök mementőt.

Nagyapámék ismét főbérilőt kaptak a nyakukba, most egy Ternopilből származó öregedő ukrán tisztet, aki taknyos zsebkendőjéből cukorkát osztogatott a gyerekeknek. A nők rongyokba bugyolálták magukat, arcukra hamut kentek, kerülték a szappant meg a vizet, a porontyikat igyekeztek az ágyak alatt tartani. Fialat tiszt készült rekvirálni nagyszüleim lakását, Muttert sikálni küldte a padlóra, György fejéhez meg revolvért szegezett. A ternopili medve lépett közbe, adva ezzel nagyapámnak még negyedszázadnyi életet.

Nagyapám, Antal György Krúdy-hasonmás és szerelemgyerek volt, bár amikor ezerkilencszázhat Vízöntő havában Kézdivásárhelyen megszületett, ezeket senki sem vette észre. Apja, Antal István vasutas volt, anyja, Luka Amália cselédlány. Sosem házasodtak össze. Testvér nélkül nevelte a mama, de úgy elszegényedett, hogy István kivitte Erdélyből a kisfiút, és Cegléden lelt asszonyt maga mellé. Kyri Mária lett a nevelőanyja Gyurikának, két féltestvérrel, Árpikával és Margitkával kellett megosztoznia a szeretetben. Ez nem sikerült, így nagyon fiatalon Győrbe menekült a boszorkány elől, ahol kereskedelmi iskolát végzett. A Meinl üzletébe került, míg a válságok el nem sodorták a biztos állást. Hírlap-vigéccé lett, járta a győri belvárost, a Lloyd, a Széchenyi-tér, a Püspökvár

módosabb házaikat, majd kijebb a Kossuth utcát, a Szigetet, a vasúton túl a Nádorvárost, talán már a kukoricaföldeket is, de nem gyarapodott az előfizetők tábora. Egy új ügyfélre ráakadt azért a Rába-parti szomorúfüzek titkokat sutto-gó árnyai alatt. Nagyanyám, Háberhauer Anna, magyaró-vári lány az Újvárosban zsidóknál volt cseléd, mikor sze-relembe esett a snájdig ügynökkel. Az akkor még kalandokra fogékony fiatalúrnak ő szerzett biztosabb állást az óvári Vadásztölténygyárban, ahol süldő lány korában Szekeres igazgató úr szolgálója volt. A Háberhauer szü-lők dolgoztak a Reisinger-uradalomnak is, így kaphatott bérbe Annus és György egy kisebb lakást a Bagolyvárban. Innen indult el hajnalonként nagyapa kerékpáron, öltöny-ben és sapkában a gyárba. A Magyaróvári Vadásztöltény, Gyutacs- és Fémárugyár sok gazdát és sok nevet váltott, de azt a raktárt, amit a nagyapám tartott rendben, a legöre-gebb szakik még ma is Antal-raktárként ismerik! Pedáns és kimért maradt abban a korban is, amikor a rend felett a sekély, a talmi, a szürke ült tort. Tisztelte a többi bag-lyot, akik őt – ahogy öregedett – egyre inkább megszeret-ték. Panaszaikkal őt keresték, vitáikra vele tetettek pontot, hatósági ember elé őt tolták, amikor a ház ügyében akadt tennivaló a törvénnyel. Éppen nyugdíjas lett, mikor a gyilkos gáz egy veseműtét közben az álom helyett a halál-ba hajtotta azt a messzi erdélyi szívét. Sakkozni még meg-tanított. A nyitott ajtón át látom vasárnap délután, ahogy ütök a blattot az előszobaasztalon, mögöttük a nagytü-kör. A nagyapapa, az Ehrenberger Jenő bácsi, a Lajcsika, a sógor, meg a szomszédból a György bácsi.

György Vilmos Férfi Szabómester. Ezt a cégért koptat-ta le az idő és a szocializmus a Bagolyvár spongyasárga külső homlokzatáról. Küzdött a veretes tábla közel negy-ven évet reménytelenül. György Vili bácsi egy sánta, feke-te hajjú, markáns arcú majoroki ember volt, aki korán megözvegyült. Egy kislányt hagyott gondjaira a sors, akit György Puciként ismer a bagolyvári legenda. Teri néni, a dercés lelkű második asszony elől korán férjhez szökött. A közös lány is gyorsan messze szállt. György Teréziát, a város *szép Terikéjét* a hetvenes években az NSZK-ba vitte egy müncheni buszsofőr, akit igencsak megbolondí-tott a piros forrónadrágos magyar idegenvezető-menyecs-ke. Vili bácsi megadóan és bölcs csendességgel görnyedt nap nap után a konyhaablak elé állított varrógépe fölé, hallgatva a háta mögül folyamatosan érkező női repli-kákat. Teri néni csak akkor vonult vissza, mikor vendég tért be, hogy pantallót, öltönyt, mellényt varrasson, meg-elégelve az állami ruházati bolt kiábrándító választékát. Ilyenkor Vili bácsi akkurátusan a hálószobába tessékel-te a férfit, és roppant tapintatosan méretet vett róla. Utána még megbeszélték a vasárnapi futballmeccs esélyeit – lel-kes MOTIM- szurkoló volt az öreg –, vagy szidták kicsit a rendszert. Vili bácsi és Teri néni életének fonala csende-sen, egymás után szakadt el.

Az udvarban két virágoskert állt. A Györgyék előtt a kör-tefa mögött a ház vonalában egészen a nagykapuig a fal mentén virágágyás díszlett. Benne dália, krizantémok, félelmes kardvirágok, estikék, és néhány évelő. Teri néni a virágoknak tartalékolta azt a szeretetet, amit az embe-rek elől olyan kitaratóan rejtegetett. A Mutterék édenkertje csinos, téglával körberakott ágyásban virult. Kortalan, fás törzsű tőke mászott fel az eresszel versengve a tetőre a ház kamrák irányába forduló oldalán. Felül szőlősátrat borított a pad fölé. Ültek a jól megfaragott, színét veszített fapa-

don a kislányok, a Zsuzsi, Izabella és öccsük, a kis Gyuri. Ültek az urak, a kérők. Ültek a sógorok, sógorasszonyok, később mi, unokák. És ültek a csendes napok végein az öregasszonyok, a Mutter, a Teri néni, a Mariann és a töb-biek. De legtöbbit a Juci ült azon a padon!

Juci néni lakása előtt csupán egy ecetfa küzdött a keményre gyalogolt, sosem öntözött füvekkel. A téglá-ból rakott, latrinák felé vezető járdáról nyílt az ajtaja. A Bagolyvár közepén, a két nagy fa alatt volt az ásott kút, ahonnan a lakók évtizedeken át hordták a vizet otthonaik-ba. A betonozott víznyerőtől lefelé a Lajta-ág felé termés-kövekből kirakott nyitott csatorna húzódott, első és hátsó udvarra osztva a teret. A nedves kövek között mohák, nyálkás moszatok és titokzatos vízi lények gondoskod-tak arról, hogy a csatornát csupán a legbátrabb gyerekek merjék átugrani. Akinek sikerült, máris Juci néni rosszal-ló pillantásával találkozhatott, melyet kopottas kis sámlí-ján üldögélve lövellt. Miképpen került ő a baglyok közé? Ezt csak nagyon halkán beszéltek el ez öregek.

A Bagolyvárhoz közel, a Fő úthoz ragasztva volt egy másik körbeépített udvar, ott lakott Juci egy hörgős, tüdő-bajos emberrel, Ladocsi Kálmánnal. Mire az egy fiuk, a kis Kálmánka megjött a világra, már árván is maradt. A lakás is kicsusszant a szerencsétlenek alól, ezért Juci a közel-ben keresett megoldást a sorsfeladatra. Nagyanyámnak sok bátyja volt, és amikor az anyja meghalt, két öregle-gényt, a Lajcsit meg a Francit kellett kiházásitania. Vili, a harmadik báty már elköltözött, megnősült. Később Francit Lébénymiklóstra szédítette egy dolgos paraszt-lány. A Lajcsi beszédhibával küszködött, egyedül legény-kedett a kis, hátsó udvari lakásban. Keresztezzék hát az érdekek egymást! Egybekelt és egybeköltözött a nőket amúgy beteges rajongással imádó öcs meg a frissen meg-özvegyült Juci. György nagyapám, a sógor volt a tanú az esketésnél, szép volt egy napra az ifjú pár, de a nászéjsza-ka elhátatlan maradt. Reménykedett Lajcsi, de a második, harmadik és negyedik napon sem nyílt meg az ifjú özvegy ara öle. A család, látva a reménytelen frigyvet, és számot vetve a lakhatási problémákkal, új asszonyt keresett. Az egy mázsa felett is tetemes súlyt cipelő Irénke húsz esz-tendővel volt fiatalabb, mint a keszegnyi Lajcsi. Öblös, kissé hibbant hangja betöltötte a gyár szerelőcsarnokát, ahol söprögetett. Idős szülei elleneztek a házasságot, de nagyapám csendes érvelésén megtört az ellenállásuk. Így került ki Lajcsi a Bagolyvárból, hogy Irénkéhez költözve, annak hordónyi oldalán találja meg a valamennyi földi boldogságok közül a számára legedesebbiket. Juci néni így kakukk-módra került be az udvarba és rajongó, maj-moló szeretettel nevelte fel az ifjabbik Ladocsi Kálmánt. Közben elhatalmasodott rajta a fukarság. A téli délutáno-kon órákat ült sötét konyhájában, várva, hogy a Mutter magára maradjon. Mikor hallotta, hogy fiókáit a mama a kapuig kísérte a mindennapos vizitek után, már indult is kicsi sámlijával az egykori sógorához.

– Nézzük a Híradót, Annuskám? – mézesmázaskodott át két évtizedet. – Nézzük Jucikám, gyere csak be! Hagytak a lányok egy kis teát meg linzert. – Mikor véget ért az esti film, óvatosan visszacsoszogott a sötét udva-ron át, és befeküdt a mindig vetetlen, kihűlt ágyba. Arra vigyázott, villanyt véletlen se gyűjtson...

Egy másik lakásban sem volt gyakori vendég a villany-fény. Vargánának, az özvegyasszonynak volt egy lánya, a „mi Bözsink”, annak meg három leánykája. De őket

sosem láthatta a baglyok népe, mert kerülték a mamát, aki a korral egyre gonoszabbá és betegebbé lett. Tébolyában pongyolában és házi papucsban a várost járta, az üzletek mögül elkérte, ellopkodta a kartondobozokat, amelyeket plafonig érő halmokba rakott a szoba-konyhában. Számos macskája csak fokozta a lakás bűzét. Gyűlölte az embereket, a gyerekeket kiváltképpen. Féltük őt, ha ajtaja elé gurult a labdánk, lépcsőjére hullott a tollaslabda, visítva futottunk a Mutterhoz, mentsen meg bennünket a bolondtól. Mániákusan féltette a pénzcsekjét, melyet rendre eldugott, majd nem lelt. A kartonok között ragadta el a halál, a macskái még hosszú ideig nyávogtak a bezárt zöld ajtaja előtt.

A Bagolyvár eldugott hátsó sarkában voltak a latrinák. A Lajta folyó felé vezették az ólomcsövek a bagolyürüléket, amit az akkor még nagy víz nyelt el. Négy részből állt, két-három lakáshoz járt egy a téglából rakott takaros épületből. A faajtókon két kör alakú lyuk engedte be a délutáni napsugarakat az árnyékszékbe. Nem a legfényesebb lakásokkal néztek farkasszemet ezek a nyílások.

Bogárné itt élt, szemben a klotyókkal. Özvegyasszony volt, jámbor és hallgatag. És kimondhatatlanul magányos. Úgy halt ki a tornácos lakásból, hogy a többiek talán észre sem vették.

Mellette a Návay család – Nusika és a csodaszép Návay-lányok, Anikó és Ildikó – annál hangosabb életet éltek. A férj rendőr volt, rabiátus és kitartó. Kitartása abban állt, hogy hétvégenként disznó módra leitta magát és megverte a családot. A csinos, szőke, szomorúszemű asszony szombat estéenként sokszor menekítette nagy-mamámhoz a kislányokat. Oda nem merészkedett utánuk a vadember. Válásuk után megcsendesedett a porta. A lányokkal sok kedves emléket rejtettünk el a fűkamra, a mosókonyha, a padlás és a bodzával benőtt Lajta-part felnöttek elől elzárt rejtekeiben. Mire a lányok eladósorba jöttek, Nusikát is megtalálta a boldogság. Rendes, gazdálkodó urával vidékre költöztek.

Szerettünk hátrajárni a lányokhoz, de az első udvaron lakó Hajtóéknál nem szívesen vendégeskedtünk. Az ötvenes években jöttek a várba, az apa a tímőldgyárban dolgozott. Szürke, köpcös kis láthatatlan ember volt, a bővérebb, dohányszín bőrű Hajtoné irányította a családot. Az ikerlányok, Anna és Rózsika nem olyanok voltak, mint két tojás, Annus volt a kerekesebb és csendesebb, Rózsa a nyúlankább és hangosabb. A későn és szőkén érkező Ferike már az új idők hírnöke volt. A kisváros utolsó KISZ-titkáraként próbálta megreformálni a reformálhatatlant, hogy azután fuvarosként tanulja meg, mi az a kapitalizmus.

A Hajtóék oldalán hátrafelé, az egykori pékműhely helyén két lakás is volt. A két férfi – Ferenc és Kálmán –, mint tűz és víz éltek a két nagy fa mellett. Közöttük a porban hol egy vaskos, fél téglával húzott árok, hol egy gallyakból rakott szögesdrót-akadály, hol használt, töredezett raklap-maradékból épített barikád volt. Ezeket Kaiser Ferenc – Muttertól ráragasztva: a *Kajserferi* – építette kitartó, bolond elmével. Ő is az ötvenes években került oda az édesanyjával. Kaiser néni nyurga, fejkendős parasztasszony volt, hamar megbarátkozott a háziakkal. Csöndes hangon simította el bikanyakú, izmos és italos fia durvaságait. A *Kajserferivel* a gonoszság, trágárság és nyers erő költözött a házba, apró előjeleként a hanyatlásnak. Gyári munkás volt, labdarúgó-mérkőzésre, kocsmá-

ba és templomba is munkásruhában és bakancsban járó egyszerű lelkű ember. Az üzemi étkezdében volt konyháslány a Marika, aki rejtélyes körülmények között került Magyaróvárra egy vidáman csilingelő sárga pesti villamos vezetőfülkéjéből. Tetszettek a pesti lánynak a Feri izmai, a határozottsága meg a durva beszéde. Leginkább mégis az volt neki tetsző, hogy ő nem kergette el a kocsmasztaltól. Hamar váltak, mikor Marika új fiúra lelt. Anyja halála után *Kajserferi* még harminc évig tartotta rettegésben a bagolyvári lakókat, a Mutter volt az egyedüli, aki nagy baj esetén söprűt ragadott, és bátorságot színelve ajtaja mögé hajtotta az elvetemült ragadozót.

Legtöbbet tőle mégis a szomszédja, a szép nevű Kacsóh Kálmán szenvedett, akit sokszor megaláztak. Erdélyből ideszármazott szabómester volt. De egészen más vendégkörrel bírt, mint a György Vilmos! Hozzá is férfiak jártak, de inkább fiatalok, lányos arcúak, bánatos tekintetűek. Volt, hogy párban jöttek a fiúk. A halászi villanyszerelők olajos haja, kacér bajusza még a kamaszlányokat, Zsuzsit és Izabellát is a szemközti lakásuk konyhaablakához csalták. Ábrándozva méricskelték a szabómesternél bent töltött időt, de a Mutter kuncogva világosította fel őket arról, hogy Kálmánhoz nem ruhavarratás céljából járkálnak az elektromosság ifjú mesterei. Persze Gyuri fiukat féltették tőle, de a Kacsóh egy igazán szerethető ember volt. Abban a korban a kopasz embertől inkább félni kellett, de ő a meleg ibolyakék szemével és a rút ábrázatával is elvarázsolta az embereket. Ritka alkalom volt, hogy mi gyerekek belátogathattunk a kincsekkel telezsúfolt műhelyébe. Fény oda alig ért be, mert a nagykert felőli ablakainak redőnyei mindig leeresztve tartották kívül a fényt, belül a titkot. Hatalmas szekrényekben sorakoztak az öltönyök, de közöttük frakkok, zsakettek, cilinderek, színházi jelmezek, női ruhák, varrott kesztyűk, álarcok és egyéb színpadi kellékek fokozták a káprázatot. Az erdélyi szokmányokat, condrákat, zekéket külön ládában tartotta, még egy ünnepi posztóborításos subája is volt. Büszke szívvel gondolt mindig az anyaföldre, ahonnan érkezett, izletes, számunkra ismeretlen ételeket tudott főzni a gázkályhán, ahol mindig csak egy piros láboska melegedett. Gyűjtötte a színházi fotókat, képeslapokat, levelezőkarttyákat, régvolt premierekről tudósító elsárgult újságcikkeket. Ábrándjai tették légiessé és könnyű életűvé. Panaszt sosem hallottak tőle a lakók. Rádiójából mindig muzsika szólt. Imádott dunyhák között aludni, ezekből nagycsaládra való volt feltornyozva a faragott ágyon. Nyáron kihordta az álmofelhőit a gesztenyefa árnyékának széléig, a cihából kivette az angint, felrázta a lúdtollat benne, és ruhakeményítővel alaposan bekente. A nap és a szellő átjárták a dunyhák toll-labirintusait, szalmásan zizegőssé varázsolva azokat. Amikor a végzetes kór izzadságával átítatódta a dunnák, tudta, hogy indulnia kell. Mindenét eladta, könnyes búcsút vett a még életben maradt baglyoktól, és visszazállt Erdélybe, hogy az övéi között hunyjon ki belőle az élet.

Végül mindenik bagoly elrepült. Békével vagy mérgekkel telve, küzdve vagy feladva, betegen vagy csak elgyengülve. Kitejt az életük. És kitejt a Bagolyváré is, amely omladozva, az idő által megtaposva várja, hogy a pusztító ember valami újat építsen a helyére. Csak annak a két jó gesztenyefának, nekik adassék még néhány fehérvirágú május!

Hűtlenség

Fél hétkor kelt. A felesége már fent volt, a kicsit szoptatta. A nagyot hétkor ébresztették, vele az apa fél nyolckor indult el a közeli óvoda felé. Kézenfogva sétáltak, némán, kedvetlenül.

Az óvodában a folyosó ablakán vízszintesen áradt be a napfény, és a kis színes szekrények ebben a friss, fehér izzásban nyitódtak-csukódtak, óvónők sürgölődtek, és távozni készülő anyukák beszéltek a gyerekeikhez halkán.

– Köszöntél?

– Köszöntem.

A férfi átadta a kislányát egy kedves óvónéninek, aki egy nyitott szekrény előtt máris váltócipőt adott rá. Ő már csak téblábolt. Még valamit mondani akart a kislányának, de maga sem tudta, mit: bármit mond, elronthat mindent – persze ugyanúgy meg is javíthat. Néha ilyenkor a kislánya visszanezített rá, néha nem. Néha integettek egymásnak és mosolyogtak, néha viszont a kislány sírni kezdett. De ő, az apa még az integetős napokon is szégyenkezve, behúzott nyakkal lépett ki az óvoda ajtaján.

Szeretett volna egyszer egyedül lenni ezen a folyosón. Talán éppen egy ilyen májusi reggelen, szemben a kék, sárga, zöld, piros szekrénykéek sorával, és állni egy kicsit az állatfigurás szőnyegpadlón ebben a megfajthetetlen, óvodapuha szagban és napfényben, emlékezni újra a gyerekkorára, vagy legalább elképzelni azt. Csak egy pillanatra.

Közben a kislánya végleg eltűnt odabent a játszószozában, és neki indulnia kellett.

A zuglói villamosról, ahogy minden reggel, benézett kedvenc öreg villája kertjébe, és amíg a villamos elhaladt a sárga, romos falú, hatalmas fenyővel övezett épület mellett, ő eltöltött pár másodpercet egy száz évvel korábbi nyár madárhangjai között: a leszakadt redőnyök mögül cseléd jött ki a teraszra kötényben, a kezében edény, a kert végében fodros ruhás kislányok hintáztak.

Az aluljárónál, ahol Zuglóból a vasúti sínek alatt egy másik, sokkal zajosabb, sokkal zsúfoltabb villamoshoz lehetett átjutni, már ott várta az *esélytelenek szerenádjá*. Ahogy mindig. Először, a lefelé vezető lépcsőnél a petyhüdt arcú vak ember, aki bármiféle ritmus vagy szándék nélkül, görcsös ujjakkal nyomogatta egy szintetizátor billentyűit, miközben az tőle függetlenül nyávogott világgá egy hallgathatatlan műanyagdallamot. Ő erre sietni kezdett, át a szűk, sűrű betonlagúton, minél távolabb ennek az alku nélküli elhagyatottságnak a hangjaitól. De akkor már hallotta az aluljáró másik végén a sebes könyökű tangóharmonikást, aki valami furcsa daccal és életörömmel játszott ma reggel is – talán több ezredszer – a *Keresztapa* témáját.

Lassított. A tangóharmonikás játéka mindig felvidította.

•

Fehér könyv volt egyszerű borítóval és rikítóan világos lapokkal, a címe: *Történet*. Hetek óta ezt olvasta, ebbe feledkezett bele reggelenként, és már csak nyolc oldal volt hátra belőle, tudta, hogy kényelmesen be tudja fejezni, mielőtt beér a munkahelyére. A könyv még mindig vadonatújnak tűnt, a férfi egy lánytól kapta, akivel tegnap este beszélt utoljára. Mialatt telefonáltak, a férfi kint állt az erkélyen, és folyton körbekémelve, halk hangon válaszgatott a lánynak. Akkor a lány a lelkére kötötte, hogyan fejezze be a könyvet: ne legyen túl fáradt és ne zavarja meg közben semmi. Csak akkor olvassa, amikor semmi mással nem kell foglalkoznia. Ugye így tesz majd? Ez fontos. A férfi ezt ígérje meg.

És ő megígérte. Miután letették a telefont – már tizenegy óra elmúlt –, a férfi, kezében a könyvvel bement az erkélyről és befeküdt az ágyába. Oldalra nézett, és az ágyban felismerte maga mellett a feleségét. A felesége felriadt és félálomban odaköszönt neki.

– Szia.

– Szia.

Úgy tűnt, mintha ekkor szóltak volna egymáshoz először egész nap. Pedig biztosan beszéltek, kellett, hogy beszéljenek. A férfi nem emlékezett. Leragadt a szeme, a könyv kiesett a kezéből. Elalvás előtt még arra gondolt, mit mondott volna később a lánynak, ha aznap este a könyv végére ér: például, hogy milyen furcsa volt a következő reggel nem a *Történetet* olvasnia. És azt is hozzátette volna, hogy a könyv úgy hozzánőtt, úgy

hozzászokott az olvasásához, hogy miután befejezte, másnap reggel csak ült a villamoson, bámulta az embereket, és ürességet érzett...

Elaludt.

•

Ahogy a villamos átzörgött vele a Duna felett, felpillantott a könyvből és elnézett a távolba, a folyóra roskadó, áthatolhatatlan ártéri lombok felé.

Fűzfák.

Ilyenkor mintha egy távoli, erdővel szegélyezett folyócska sűrű csendjében evezett volna: nyár, szitakötők és vízipókok, a lassú vízben a nyárfákból hulló kócos szürke pihék. Láta a meredek partfal fölött cikázó fecskesapatokat, kenujával egészen közel siklott a fészkeikhez.

Vissza a könyvhöz. Még öt oldal volt hátra: a *Történet* egy semmi közepén épített autóversenypályáról szólt, amely kirajzolja egy élet kanyarjait, és az élet pillanataiból összeálló, körbeéő utat.

Késő volt, mire a Szentlélek térre ért: már a villamosról látta, hogy lent a híd alatt épp elindul a HÉV, és neki tíz percet kell majd várnia a 8.24-esig.

De egyáltalán nem bánta most ezt, lesétált a megállóhoz a hús-árményékos betonlépcsőn és megállt a sínektől távolabb egy újságosbódé mellett. A szomszédos lángossütő felől a szél édeskés olajszagot hozott, egy busz állt be mellé üresen és lomhán – még sziszegett is –, ablaka mögött zöld, foghíjas felirat: „Szentlélek”. Nem volt meleg, de a nap már erősen sütött, éles, fehér fényt tükrözve vissza a tiszta könyvlapokról.

Úgy érezte, ajándékba kapta ezt az időt, ajándékba kapta, hogy elkésett, már csak két oldal volt hátra, és újra olvasott.

•

Hirtelen emberek tolongtak körülötte, leszállók, felszállók, iskolások, álmos fiatalok és álmos öregek. Szappanillat és szájszag.

És akkor ő fellépett az élénkzöld kocsis lépcsőjén és megvakult, nem látott mást, csak narancsínú, hűvös ködöt odabent. Arrébb lökték, nyomták egyre beljebb, ő pedig végül megállt ott, ahol már nem lökdösték tovább, de nem volt türelmetlen, tudta, hogy csak várnia kell, és a vakító könyvlapok fölött összeszűkülte pupillája nemsokára kitágul, a szeme hozzászokik a félhomályhoz. A narancssínű köd először arany színűvé vált – sokáig csak ezt az aranyfalat látta, jóval tovább, mint amire számított –, majd szürke lett és átlátszó. Akkor várt egy percet, aztán utoljára végigszárguldott a *Történet* versenypályáján, beült ő is a könyvbéli Jaguarba és bevette ő is azokat a kanyarokat, amelyeket a főhős számára nők teste, a világháború és gyerekkora tájai rajzoltak ki.

Még egyszer felnézett a könyvből. A zöld vonat rohant vele, és neki kapaszkodnia kellett, állt a tömegben, odaszorították egy ülés támlájához, egy női táská sarka a hátába bökött. „Aranykőd”, gondolta, és kissé elmosolyodott. A vonat kanyarodott, és ő teljes erejéből szorította a kapaszkodót, és közben arra gondolt, hogy neki – akár a könyv főhősének a sajátjából – ebből az életből nincs hová elmennie; tudta, hogy az ő reggeli útjaiban – bármilyenek is voltak – az ő élete rajzolódik ki könyörtelen és végleges szépséggel: a sétában az óvodáig („Köszöntél?”, „Köszöntem.”), aztán a száz évvel korábbi nyárban a régi villa előtt, az esélytelen szerenádjában, és a Duna fölé hajló ártéri lombokban. És ebben az utolsó útban is, ebben a nyirkos, fullasztó nyomorgásban itt a zöld vonaton, és ő nem akarhat elmenekülni, nem akarhatja itthagyni ezt az életet, bármit is hozzon neki.

Akkor lassan becsukta a fehér könyvet, de még egy darabig ott tartotta a kezében.

Hálát érzett, hálát ezért az egész reggelért, minden egyes pillanataért – de leginkább az aranykődért.

A HÉV lassított és végül megállt, az ajtók kinyíltak, tolongás kezdődött. Mielőtt a leszállók áradata elindult, a férfinak még maradt egy-két másodperce, hogy végignézen az embereken, az álmos öregeken és álmos fiatalokon, iskolásokon és szappanillatú fiatal nőkön – éppen úgy, ahogyan azt a lánynak mondani készült. Aztán leszállt, kikerült egy kockás ruhás nénikét, és eltűnt a tömegben.

Élet-rajzok

Mi vár rám? Hadgyakorlat. Két hét alvás nélkül! Ezt bizalmas forrásból tudom. A gyalogoskatona olyan, mint az újszülött. Hogy minél többet alhasson, a hátára is arcot tettek, meg a két talpára. Hátról lát, de előlről is. Ha lehet, kétszer annyit alszik, mint a közönséges ember. A behívó barna borítékja mellett az asztalon anyám kezét látom, ahogy támaszkodik. Édesanyám szeptemberben született, édesapám márciusban. Aki ezeket a dátumokat a világon elsőnek fejben tartotta, már nem él, sírja sincs. A sír felesleges. A sírfelirat csak szomorúságot okoz, mert pontatlan és megtévesztő. A lábamban növekszik a nyugtalanság. A szívem beltengerének mélyébe szorulok, vissza arra a helyre, ahonnan jöttem. Vízben születtem és sokáig nem az voltam, aki most vagyok. Mikor a kétéltűségem feledésbe merült, a fűben találtam magamat és az orrom az égnek állt. Aztán a föld felé fordultam, hogy senki se lásson. Mindig az esőt várom, a távolról felém suhanó esőillatot. Ilyenkor annyi energia szabadul fel bennem, hogy még a szekeret is fel tudnám emelni.

Az eső a legkedvesebb kísértet. Jó érzés ajándékot kapni egy kísértettől. Nézz ki az ablakon, mit látsz? A város körüli domborzat megtelik anyaggal, amit a megcsalt szellem mozgat. De ez nem eső, hanem homok, kelet vagy dél felől. Az ember nem rendelkezik maga felett. Nem tudom, mit kezdjek magammal. Itt ülök, szétvetett lábakkal, a könyökökre támaszkodom és a padlót fürkészem. A padlón mindenki helyet kap. De senki nem tudja, mi lesz ez után! Miután az ima elhangzott, csillogás látszik a szemekben. Lent, a földben duzzadnak a magok. Hiába tiltakozom. Még élhetnek. A magnak, akár egy angyalnak, bízánci módra négy szárnya van. Köztük az egyik Uriel, a nyakában fekete sál.

A csalán érez, de az esőre ügyet sem vet, mert a levelei nem áznak át. A templom falából előrenyúló fekete ördögűzők szem elől vesznek a leszálló sötétben. Amikor megmutattam neked a házam képét, úgy tűnt, mintha a sivatagból vágták volna ki. A háznak nem volt padlója, a padló helyén homok. A homok része a háznak, része a világnak. Ugyanígy az esti, fekete dűnék.

Noa még nincs hároméves. Kézen fog, és a tenyérmű halastóhoz húz, ahol a kőbéka szájából vízszugár lövell. Noa időtlen. Fürdés közben kacsák és egyéb állatok vonulnak fel. Noa mindenkit néven nevez. Ha tennivalóm akad, így szól: „Sámuel, ne menj el, amit tenni akartál, az nem fontos.” A gyertyát pedig úgy hívja, hogy *ámen*. Miközben enni adok neki, folynak a könnyeim. Ha a napba nézek, mit látok? Noa jelenét és jövőjét. Minden részlet összehúzza magát, hogy kiléphessen a körből. Az orrán, csillagokkal kirakott szemüveg és kidugja a nyelvét. Poliglott. Hallatlanul okos tekintet. Talán az oroszlanról kellene mesélnem?

Baton Rouge, az azáleák városa. A tölgyek sűrűn nőnek, a híres élő tölgy, a *quercus virginiana*. Koronák mindenütt, tölgyfakoronák. Az ágakról csüngő spanyol moha csak egy irányban nő, nem ismer tréfát. Baton Rouge lakhely és nyaraló. A verandán, salátás tálban citromos avokádókrém. Ez az avokádókrém almazöld, és az idővel nem feketedik. Megfordulok, és eltolom a kezdetet, amely hátrólól átkarol, és bennem lapoz. Ki vagyok? Olvasókönyv? Akárhogy forgok, nem látlak. A hurrikán utáni Baton Rouge fényében, a vörös hajú fiú belegázol az áradó utca közepébe. Én beleegyezően bólintok, mintha nem látanám a veszélyt. De a víz hirtelen mélyül, mintha árok lenne az út helyén. A fiam úszva a járda felé igyekszik. Mögötte idegen, aki a Föld másik oldaláról jött, és vasláncot forgat a feje felett.

Az ember nem maradhat ártatlan a saját paradicsomában. Amint párja lesz, bűnbe esik. A tiltott gyümölcscsel csak nős emberek találkozhatnak. Ma három képpel találkoztam, velük kezdődött a reggel. Az első a heverő. Hajlékony matrac, óriás papucsállat. A második sárga tulipán, a bőség és az öröm jele. A harmadik kép a lesben álló hegyesszög: az élet medre! Megyek rajta előre. Én is a végtelenből jöttem, ugyanúgy, mint Te. Nem fordulok vissza. A hegyesszög két nyitott szára rugalmas, de megfordulni nem lehet. Ez nem Orfeusz története, ez az én történetem. Az életem árán se fordulok vissza. A hegyesszög csúcsa felé tartok, ahol a szárazak kezdődnek. A csupasz száraz, száraz szobafalak, végük a szobasarok! Itt kezdődik a Csodaország. Itt a bejárat. Mi az, ami a csillagos égnél is hatalmasabb?

Boldogságtól nehéz a szempillám, a derekamból tollak állnak ki. A 61-es villamost várom, hogy a Feneketlen Tóig vigyen. Évekkel korábban, az *Allenby* utcában laktam, ahol nem jár villamos. *Sir Edmund Henry Hynman Allenby* tábornok híres törökverő volt. Az ő utcájáról van szó. Apám és barátai az ölükben tartottak. Napbarnított fiúk, a *Jewish Brigade* egyenruhájában. A fotón hároméves vagyok, és a világháború aznap ért véget. Két év múlva tengerre szálltunk, hogy túlélőket keressünk. Alexandria érintésével, a Földközi-tengeren át, fel az Adrián, Dalmáciáig. És onnan...

Akkor olyan voltam, mint most, azóta semmit nem változtam. Miután a hajó letett minket, Krk szigeténél mágneses aknára futott és elsüllyedt. Odaveszett a kedves szerb hajóskapitány, és vele jóízű hajósenyér. Budapesten beírtak az óvodába, ahol gyakran láttam azt a teret, ahol most a villamosra várok. Anyám ölében, fennhangon olvastam a cégérek feliratait. Gyakoroltam az új anyanyelvet, az utasok mosolyogtak. Milyen lehetett az akcentusom? Most újra ebben a városban vagyok. Az ismerős ház utolsó emeletén. Éjszaka sétálok a folyosón, nyitva hagyom az ajtót magam után. A hátsó lift felé megyek, majd visszafordulok, a lábammal kirúgom az üvegezett ajtószárnyat. A földhöz szegezett kis szárnyak még a szélcsendben is csapkodnak. A gyerekek alszanak, a lakásajtót szándékosan nyitva hagytam. Rohanok vissza, és a gang tölcsemyílásából havas levegő csap az arcomba. A...-ék ajtaja mellett átfut az agyamban, hogy az asszony egyszer a mutatóujjam formájából megjósolta, hogy művész (?) leszek. Ez az ujjam sorvad, a bordáimat félelem feszíti. Felettem nincs több emelet, csak az ég.

Egyszer minden kifehéredik. Az ember, a kagyló, a kövület. A kagyló, hogy sorsát elkerülje, télen-nyáron napozik, gyöngyházát napfényrel öntözi, mert irtózik a fehérségtől. Izsák korán megöszült, hiába próbált az áldozat után felépülni. Izsák soha nem hagyta el szülőföldjét, soha nem ment idegenbe. A kezdet és a folytatás közé zárva élt, két atya között, pontosan a középben. Jól őrzött félelme alig hallatszott ki a csendből. Az ő félelmét mindenki ismeri. Izsák szófukar, pedig a neve szerint az ellenkezőjére számítunk. Ó Istenem, soha nem tudjuk meg, hogyan végződött az áldozat! Ha újra a Mórija földjén járok, megkérdezem a Fal kövei között élő cserjét: „emlékszel Izsák kiontott vérére?”

Flaubert tér-gyilkos szövege

– három *Bovaryné*-szöveg elemzése –

Proust az *Érzelmeik iskolájáról* írva azt mondja, hogy *mintha egy mozgó járdán állnának a figurák, ők maguk nem mozognak, csak a környezetük*.¹ Akár vonatot is mondhatott volna. Ám a vonat mégiscsak tágas tereket szel át, nagy távolságokat, a mozgó járda zárt téren belül gurul, az induló vonat élményét idézi. Magunk is emlékezünk az alapélményre: most akkor a vonat indult el, vagy a táj fut velünk?

A múltó idő – a vonat–táj-analógiánál maradván – így hoz létre némi teret, a tér pedig így *idősödik*: múlik. Az időnek Flaubert-nál mintha rákos daganatai nőnének. Csak valamiképp szív föl belőle az örökéletű pillanat, amelyet azonban még ekkor is ugyanazzal a kegyetlen göggel, amellyel egy légyecsapó, azonnal agyonüt a múltó idő.² Vagy maga a narrátor-Flaubert, vagy talán az eseményeknek, ha nem is a sodra, inkább a tehetetlenségi ereje – mert hogy az is az idő birodalmához tartozik! – teszi lehetetlenné, hogy a pillanat, mint a prousti japán virág, kinyíljen?

Proustnál – Flaubert-rel szemben – *az idő tériesül*: terebélyesedik.³ A regényfolyam utolsó bekezdésében azt olvassuk, hogy az idő ruhaként tapad az emberekre, mintha az öregedéssel kövérednének is. Az idő térré válva, térré szilárdulva – válaszfallá lesz közöttük. Az öregek tántorgása is az idő miatt van, mondja Proust, hiszen minél öregebbek, annál magasabban állnak – egy-egy év egy-egy méternek felelve meg! –, innen a szédülés okozta imbolygó járás.

*Csak most értettem meg, hogy Guermantes nagyherceg, akit egy széken ülve megsodáltam, mennyire nem öregedett, pedig annyival több év gyült fel alatta, mint alattam, miért ingott meg, amint felkelt és megpróbált állva maradni, miért imbolygott roskatag lábán, mint az öreg érsekek, akiken az egyetlen szilárd pont a fémkeresztiük, s akik körül kicsattanóan fiatal seminaristák buzgólkodnak; s miért haladt reszkette, mint a nyárfalevél, nyolcvanhárom évének alig járható csúcsán, mintha az emberek eleven, folyton növekvő, néha már templomtoronynál is magasabb gólyalábakon kapaszkodnának, melyek végül megnehezítik és veszélyessé teszik a járást, és ahonnan egyszer csak lezuhannak. (Ezért van-e, hogy az idősödő emberek alakja a legtudatlanabb számára is összetéveszthetetlen egy fiatalemberével, s mindig csak valami homállyal elegy komolyságon át jelenik meg?) Megrémültem, hogy az én gólyalábaim már ilyen magasra nőttek a lépteim alatt, nem hittem, hogy lesz még erőm sokáig magamhoz láncolva megtartani ezt a múltat, mely már oly messzire nyúlt. Így hát, ha elég időm marad, hogy művemét bevégezzem, először is úgy írom le benne az embereket – még ha ettől szörnyetegnek látszanak is –, mint akik a térben oly szűkre szabott helyhez képest nagyon is tekintélyes, sőt mértéktelenül nagy helyet foglalnak el, hiszen – mint az évekbe merülő óriások – egyszerre érintenek életükben nagyon távol eső korszakokat, melyek közé annyi nap sorakozott fel – az Időben.*⁴

Talán azt is mondhatjuk, hogy a prousti figurák időből, *időtéglákból* építkező szilárd testalakzatok, az író-narrátor pedig e kemény anyagot próbálja lebontani, hogy eljusson a múlhatatlan időpillanati: az áhított *Örökkévalóságig*.

A *romantikus* Flaubert attól is modern, hogy regényeiben minden csupa-idő. Ez az idő azonban szállong, és míg Proustnál *megszilárdul*, Flaubert-nál *légiesül*: elpárolog. Mint az élet. Így lesz Flaubert a foszlás, a foszladozás, a málladozás szerzője, ebben a vonatkozásban majd Maupassant „szárnyalja” csak túl az *Egy asszony életében* (*Une Vie*). Az élet e regény szerint – maga az elmúlás, az örök pillanat *csaknem* kimarad belőle.

• • •

¹ *A propos du «style» de Flaubert*. In Proust, *Essais et articles*, Paris, Gallimard, 1997, 282–296.

² Az *Érzelmeik iskolája*-ban, hogy csak egyetlen példát hozzak, Frédéric és Mme Arnoux utolsó találkozásakor a férfi családosa Mme Arnoux ősz hajtinca láttán. Gustave Flaubert, *Érzelmeik iskolája*. Gyergyai Albert fordítása. Budapest, Európa, 1966, III. rész, VI. fejezet, 427.

³ Bahtyin, „A tér és az idő a regényben” In *A szó esztétikája*. Válogatta és fordította Könczöl Csaba. Budapest, 1976, 257–302.

⁴ Proust, *A megtalált idő*. Jancsó Júlia fordítása. Budapest, Atlantisz, 2009, 394–95.

A párbeszéd mindig jelen idejű. Nem is lehet más, hiszen a két *nem* leíró, hanem *megszólító* és *személyes* névmás, az *én* és a *te* között zajlik. A párbeszédben, a *dialógus*ban nincsen idő, nem is férne el benne. Az idő, mint a Proust-idézetből is láthattuk, mindig túltáplált, mindig kövér: *terjeszkedik-terpeszkedik, tériesülni akar*. És mindig túlméretezett. Éppen, mert nincs. Pillanataink vannak, a pusztán múltó időt átmetsző pillanataink. Térteremtő pillanataink. Olyanok, amelyek megszüntetik, szinte legyilkolják a pusztán múltó időt. Mert a szó-beszéd mindig jelen idejű. Nem hagy *időt az elmúlásra*.

Beszélgetni csak jelen *időben* lehet, és csakis egyazon *térben*. A grammatika is erre tanít: a jelen idő az egyetlen, amely egyszerre jelöl *időt* és *teret*: Jelen vagyok = itt vagyok. Jelen lenni csak itt, és csak (a) jelenben lehet. A párbeszéd *ezért* mindig jelen idejű, hiszen a hangzó szó sem tud máskülönben, azaz nem a jelenben fölhangzani.

A három *jelenet*, amelyet az alábbiakban elemezni fogunk, épp a mindig *térteremtő* párbeszéd *megszüntetését*: dimenziószűkítését: *múltó idővé* silányítását viszi színre. Így lesz a párbeszéd helyett elfele beszélés, így söpri ki Flaubert a párbeszédet a térből.

A három jelenetben az idő tere, a *szcén*a *mintha* összekötné a szereplőket, a magát makacsul tartó én-nyelv vastag fala azonban elválasztja-eltávolítja őket. Egymás közelében vannak, közös *térben* állnak-mozognak, mégsem tudnak szólni egymáshoz. Mert csak *időben* élnek-halnak, múlnak: szenvednek. Passzivitásuk soha nem lesz Passióvá. Innen a Flaubert-szereplők *örök megváltatlansága*: kárhozata.

• • •

Az általunk elemzendő első jelenetre Baudelaire hívja föl a figyelmet.⁵ Az egyik csúcspontként a boldogtalan Emma és Bournisien plébános beszélgetését jelöli meg.

*Néhány igen fontos epizódot a kritika eleinte vagy nem vett figyelembe, vagy lepocskondiázott. Néhány példa: a löcslábú sikertelen operációja, vagy az oly sokatmondó, oly elkésztető, izig-vérig modern jelenet, amelyben a jövőendő házasságtörő asszony – mert a szerencsétlen még épp csak elindult a lejtőn – az Anyaszentegyházhoz fordul segítségért, az isteni Anyához, akit semmi sem ment, ha nem segítőkész, a Kór-házhoz, ahol soha senki nem szenderülhet el! A jámbor Bournisien plébános, akit jelenleg semmi más nem érdekel, mint a gyerkőcök, akik a templomban nem a katekizmussal foglalkoznak, hanem a stallumok és a székek között futkároznak, a derék plébános ilyesformán válaszol: Asszonyom, ha egyszer beteg, az ura pedig orvos, miért nem őhozzá fordul?*⁶

Emma, mikor felismeri, mennyi gyűlölet, undor, szadista-mazochista vágy kínozza, és mikor a cseléd (!) rádöbben, hogy mindez a gyötirelem épp a házasságával kezdődött, Bournisien atyától, a falusi plébánostól kér segítséget. Egy merő impresszió, a szállongó levelek, az *Angelus*ra hívó harangszó erős vágyakozást ébreszt benne. Felszakadnak az apácáknál töltött évek érzékekre ható élményei: harangszó, tömjénfüst, az apácák fehér-fekete színei, illatok. Csupa érzés, de csupa foszlado érzés, *nem* a goethei „Gefühl ist alles”.⁷ Ebből az *érvilágból* robban be a pap *valóságvilágába*. Bournisien ugyanis éppen a gyerekekkel foglalkozik, a katekizmusra készíti fel őket: fontos föladata van. Mind a ketten be vannak zárva saját, kényszerűen individuális világukba. Ami felróható a mégiscsak felelősséggel bíró papnak, de nem a sorsa hálójában vergődő Emmának. Ebből a bezártságból ered a párbeszédet helyettesítő – figyeljünk a szóra: *helyettesítő!* – süketek párbeszéde, a párhuzamos monológ:

– *Hogy van, asszonyom?* – *tette hozzá.*

– *Rosszul – felelte Emma – szenvedek.*

– *No, tessék. Én is – mondta a plébános. – Ezek az első meleg napok, ugye, csúnyán elbágyasztják az embert. De hát mit tegyünk? Ahogy Szent Pál mondja, arra születünk, hogy szenvedjünk. No, és a doktor, Bovary úr, hogyan vélekedik erről?*

– *Ugyan!* – *válaszolta Emma, elhárító mozdulattal.*

– *Micsoda!* – *hüledezett a jó ember. – Nem rendel semmiféle orvosságot?*

– *Ó!* – *sóhajtott Bovaryné. – Nem földi orvosságok kellenének.*⁸

⁵ Az a Baudelaire, aki a *Bovaryné* és a *Fleurs du Mal* csaknem egyszerre, 1857-ben zajló pere idején, íróársát megvédendő, komoly elemző kritikát ír a Bovarynéról, in Baudelaire, *Madame Bovary, par Gustave Flaubert* in *L'Art romantique*, Paris, Garnier-Flammarion, 1978.

A polgár Flaubert semmilyen formában nem állt ki Baudelaire mellett.

⁶ *Uo.* 227. Bár Lackfi János fordításában már megjelent a mű, in „Kaligramm”, 2007/5, magam – bizonyos nyelvi megfontolások miatt – a saját fordításomban hozom a szöveget.

⁷ „Minden csak érzés; a név, hang, füst csupán.” Goethe, *Faust, I.* Jékely Zoltán fordítása. Budapest, Európa, 1974, I. 124.

⁸ Gustave Flaubert, *Bovaryné*, Gyergyai Albert fordítása. Budapest, Európa, 1958. II /6. 112–117.

Szimultán beszélnek. Nincs tér, amely körülölelné, körülölelhetné őket. Más-más *valóságban*, és más-más *képzelmek* közepette élnek. Emma a maga boldogság-képzetében, a pap a maga „katekizmus-képzetében”. És az idézőjel nélkül mindez rendben is volna! Bournisien valóság-képzete is, mint látni fogjuk, kettős: a valóságos *hőség* és a képzelet *heve*, a fizikai szenvedés és a gyötrellem, a papi munka, vagyis a *katekizmusra* való felkészítés egyrészt, és a valódi *hitre* való utalás másrészt. Emma *téllensége* és hit utáni *sóvárgása* azonban mind megannyi fal, amely lehetetlenné tesz mindenfajta párbeszédet: azaz egy közös tér születését. Süketek párbeszéde ez. Ahogyan a „nem földi orvoságok” iránti igény bejelentésére egy udvarias „Bovary úr hogy van?” kérdés lesz a válasz, úgy foglalja össze a papi és az orvosi hivatás között meglévő hasonlóságot ez a jóra való papi személy:

[...] mert mi ketten, ő meg én, mi vagyunk az egyházközség legtöbbet dolgozó tagjai. De ő a testek orvosa – tette hozzá vaskos nevetéssel – én viszont a lelkeké.

Emma könyörgő tekintettel fordult most a pap felé:

– Igen... – mondta – a plébános úr minden nyomorúságon tud segíteni.

És így folyik tovább a süketek párbeszéde. Mikor Emma *lélekről* beszél, Bournisien a *valós testi valódi* nyomorúságról: a *mások* nyomoráról szól. Ami nagyon szép, úgymond keresztényi magatartás volna, ha közben, a szeme előtt: *ott és akkor!* – nem roskadozna a fájdalomtól egy végletekig meggyötört asszony, egy *másik ember*, egy *Te*: egy megszólítandó, és egy-egy pillanatra talán megszólítható személy. Majd sokasodnak közöttük a *félre beszélések és félre értések*. A közös fizikai térben egyre kevesebb a levegő, a tér fokról fokra meghasad. Két individuum áll egymással – nem is szemben, hanem hátal egymásnak. Süketen. Mindaddig, míg ezt olvassuk:

S csak nézték egymást mind a ketten, szemtől szembe, szó nélkül.

Ezt a némaságot, ezt az elcsúszott beszélgetést, a megértésnek ezt a hiányát görgeti tovább hólabdaként a *lélekben* gyötrődő Emma kislánya, Berthe felé, mikor durván, immár *fizikai* valójában is ellöki magától. Mintegy négyzetre emelve a süketséget. Így zúdítja a másokra saját ressentiment-lavináit.

A Bournisien-jelenetben minden készen áll egy valódi párbeszédre – hiszen a plébános és Emma egyazon „térben”, *helyiségben* „tartózkodik”, egymással „beszél” –, „csupán” a *pár*, és „csupán” a *beszéd* hiányzik a párbeszédhez. Miért? Mert a pap nem megszentelt személy, a híve pedig nem hívő. Mindketten *eloldalognak* egymás mellől, ahelyett, hogy egyenest egymásnak feszülnének. Mind a ketten *elcsalnak egy dimenziót*: Emma a szentségekkel játszik: beteg házasságára a gyónásban vél írt találni, a papban pszichológust keres; Bournisien pedig, amikor föladatát teljesíti, katekizmust tanít, amikor pedig szegényeket ápol, visszazuhan egy dimenziónyit, hiszen papból tanítóvá lesz, orvosból kuruzsló:

[...] egész Bas-Diauville-ig kellett mennem egy felfúvódott tehén miatt: azt hitték, megbabonázta valaki.

• • •

Ugyanez a dimenziószűkülés és dimenziózavar jelenik meg egyértelműen a második jelenetben. Rodolphe Emmára gondolva először a *személyes* névmást fokozza le *általános*, majd *mutató* névmássá, azután azon tűnődik, hogyan „szabaduljon meg tőle”, miután *majd* megszerezte az asszonyt.

Először franciául idézem, mert a magyarban – a személyes névmás jóval ritkább használata miatt – nehezen visszaadható az említett lefokozás:⁹

Tandis qu'il trottine à ses malades, elle reste à ravauder des chaussettes. Et on s'ennuie! On voudrait habiter la ville, danser la polka tous les soirs! Pauvre petite femme! Ça bâille après l'amour, comme une carpe après l'eau sur une table de cuisine. Avec des mots de galanterie, cela vous adorerait, j'en suis sûr! Ce serait tendre! charmant!... Oui, mais comment s'en débarrasser ensuite?

S míg a férj a betegeihez járkal, ő harisnyát stoppol. És hogy unatkozunk! Szeretnénk

⁹ Albert Thibaudet, *Gustave Flaubert*, Librairie Plon, 1922, 116.

a városban lakni, esténként polkázni! Szegény asszony! Úgy epedezik a szerelem után, mint a konyhaasztalon a ponty a víz után. Néhány kedves szó, és ez máris imádni fog, az biztos. Jaj de jó is lesz, micsoda élvezet!... Csak aztán hogy rázzam le?

A jövő idő azonnal múlttá válik, a leendő máris megfagy, *jelen nincs*. Tegyük hozzá, ugyanez a jelen-hiány van jelen egy Proust-jelenetben is.¹⁰ Rodolphe és Emma kapcsolata azonban – *nincsen*. Nincs terük, nincs helyük. Nincs tér, amelyben elférnének: nem mintha olyan nagyok volnának, hanem mert „térfrigiditásban” szenvednek.¹¹ Saját területet még azelőtt felszámolják, hogy megszülethetne: vakok a valóra, vakok, mint a fátum, amelynek gyermekei, ezért is nem férnek el a térben, a teremtett világban.¹²

• • •

A Bournisien-jelenet, mint láttuk, osztatlan színpadon játszódik, itt a két szereplő egymással *párhuzamosan*, egymás köreit nem zavarva *monologizál* – időruhájukba burkolva-bugyolálva. Az évente megrendezésre kerülő Marhavásáron osztják ki a termelőknek, cselédeknek a kisebb-nagyobb díjakat. Számukra nagy nap ez, munkájuk, fáradásuk elismerése: valamelyest közösségi aktus. De az a városlakók számára is, a vásárra kimenni olyan, mint a sétatéren az új ruhában parádézni. Emma és Rodolphe is itt sodródik egymás mellé, egyazon kíváncsiságtól, életmohóságtól hajtva.

Itt osztott színpadot látunk. A hátsó színen, a „nézővel” szemben ülnek a tribünön a zsűrit alkotó „urak” és kiáltják hangosan, fontosságuk teljes tudatában a díjazottak nevét. Őket is csak a parádé érdekli, a szereplés, mit sem törődnek a kitüntetett személyével. Az előtérben, „premier plánban” pedig a vak véletlen szövegveti Rodolphe és Emma között a gyengéd szálakat:

– *Így például mi – folytatta [Rodolphe] – miért is ismertük meg egymást? Micsoda véletlen akarta ezt? Minden bizonytalansággal úgy történt, a távolság ellenére, hogy mint két folyó előbb-utóbb mégiscsak egymásba ömlik, a mi hajlamaink is egymás felé hajtottak bennünket.*¹³

*S Emma keze után nyúlt; az asszony már nem vonta vissza.*¹⁴

S ezen a ponton „ömlik egymásba” a két világ: a „munka világa”, a regény univerzumában, vagyis Bovaryné szemszögéből nézve a kvázi-*valóság*, és a valóságnak hitt, ezért lélekrontó „ábrándozásé” Rodolphe és Emma alakjában. Mindez – a bravúros narrációnak köszönhetően – *szimultán* zajlik, egyetlen *természetes* tér, a táj ilyformán megkettőzött színpadán:

„*Jeles gazdálkodásért általában!*” – kiáltotta az elnök.

– *Így például az előbb is, amikor eljöttem Önhöz...*

„*Bizet úrnak, Quincamoix-ban...*”

– ...tudhattam-e, hogy idekísérem?

„... *hetven frank pénzbeli jutalmat!*”

– *Már százszor is elmehettem volna s mégis követtem és maradtam.*

„*Trágyázásért...*”

– *Mint ahogy itt maradnék ma este is meg holnap és mindennap, egész életem végéig!*

„... *Caron úrnak, Argueil-ből, aranyérem!*”

– *Mert még soha senkinek a társaságában nem találtam ilyen zavartalan gyönyörűséget.*

„*Balin úrnak, Givry-Saint-Martinből!*”

– *Éppen ezért mindenüvé magammal viszem az emlékét.*

¹⁰ Flaubert, Bovaryné, 132. A részletet újfent saját fordításban közlöm.

„*A jelen tehát elágazik egyrészt az ábrázolás élményének múltat s jövőt meghatározó jelenére – ez táplálja állandóan magát az írást –, másrészt a cselekmény jelenére, amely az olvasó szeme láttára zajlik. Am az ebédelőben, a látható, kézzelfogható valóság terében ez történik: »bebédeltünk.« Azt a múlt időt (imparfait), amelyik a francia eredetiben szerepel, szokás a múlt jelen idejének hívní. Ezen a sikon a prousti mű az elbeszélő műfaj vegytiszta példája.” Lásd jelen kötet Proust-tanulmányát.*

¹¹ Tábor Béla, *Megismerni: teret teremteni*, in „Helikon”, 2010, 1–2, 55–61.

¹² A franciában a „fatalité” szó szerepel a könyvben végig a „sors” szóra, az a szó, amelyik a sorscapást, a végítéletet jelenti, amelyik fölmentést ad az embernek mindenfajta felelősség alól. Így lesz az akarat helyett fátum. Albert Thibaudet, *i. m.*, 120.

¹³ A franciában „nos *pentés* particulieres” áll. A szó egyszerre jelent *hajlandóságot, hajlamot és lejtőt*, vagyis a fátum itt a tehetetlenségi erő alakjában nyilvánul meg.

¹⁴ Az alábbi idézetek Flaubert, Bovaryné, II. 8. fejezetéből valók, Gyergyai Albert fordításában.

„Egy merino-fajtájú kosért...”

– Ön viszont elfelejt engem, úgy eltűnök majd, mint egy árnyék.

„Belot úrnak, Notre-Dame-ból...”

– De nem, ugye valami mégiscsak marad belőlem az elméjében, az életében?

„Sertésenyésztés, megosztott díj: hatvan frank Lehérisse és Cullenbourg uraknak!”

Ugyanazt a „süketek párbeszédét” halljuk, mint az előző jelenetben. Míg amott két ember beszélt el egymás mellett, itt már nem is párhuzamosan, hanem egymást *keresztve* hangzik a szöveg, vagy az abszurdumig fokozva a jelenet humorát: „mégis követtem és maradtam *trágyázásért*”, és/vagy mindkét eseményt megtépázva: „Éppen ezért mindenüvé magammal viszem az emlékémet. *Egy merino-fajtájú kosért...*” Az utolsó párbeszédfoszlányt értelmezhetjük egyenesen Rodolphe „önvallomásaként”: belőle sertésenyésztés marad. Betetőzésként Flaubert egy duplacsavarral még egy calembourt is csinál a kitüntetett urak nevével.¹⁵

Persze a „munka világa” sem egységes, vannak a díjosztó uraságok, de a díjazottak sem egyenlők: az aranyéremre, mint láttuk, a gazdálkodó uraságok – a gyanakvó falusi seggfek – érdemesek, a cselédek már csak ezüstéremre. Így hát „Catherine-Nicaise-Élisabeth Leroux ötvennégy év szolgálatért ugyanazon a tanyán – ezüstérmet kap, mégpedig huszonöt frank értékben”.¹⁶ A cseléd, minthogy még soha nem volt ennyi sok ember között, nem hisz a *fülének*, szégyenében, szerénységében nem mer kimenni a pódiumra. Az elnök természetesen süketnek hiszi:

S ordítózni kezdte a fülébe:

– *Ötvennégy évi szolgálatért! Ezüstérem! Huszonöt frank! Ez most mind a magáé!*

A vénlány, mikor megkapta, hosszan nézegette az érmet. Majd a boldogság mosolya áradt széjjel az arcán s hallani lehetett, amikor elmenőben így mormogott:

– *Odaadom a plébános úrnak, legalább misét mond értem.*

Így állt e pirosposzgás polgárok közt ez a félszázados szolgaság.

Így summázza a helyzetet a narrátor. A két párhuzamos cselekményt, a díjkiosztást és az udvarlást ugyanaz a mélységes megvetés és idegenség jellemzi. Rodolphe-ot láttuk már a belső monológjában. Kierkegaardot parafrazálva, azt is mondhatjuk: a polgár áll a legtávolabb a valódi párbeszédétől. De mit nevezünk valódi párbeszédnek?

• • •

Hamvas Béla dialóguson a másik mondandójának intellektuális és egzisztenciális asszimilációját érti. Ami körülbelül ezt jelenti: megértem és átélem. Tábor Béla ezt a meghatározást finomítja ugyanott, amikor a monologikum, vagyis a monologikus hagyomány áttörését tartja a legfontosabb feladatnak:

Aki monologikus, százféle én-fátylat hazudik magára, csak hogy ne kelljen magáról beszélnie. A monologikus hagyományt tehát ebből a sugárzási pontból akkor töröm át, ha bármiről van is szó, magamról beszélek – a szót, hogy „magam” legkényesebb, legszubjektívebb, röviden: legszemélyesebb értelmében véve.¹⁷

Azért is akartuk tisztázni, mit értünk valódi párbeszédén, mert a harmadik jelenet, amelyet elemezni fogunk, Emma halálát állítja színre. Egy olyan aktust, ahol minden jelen lévő legszemélyesebb „önmag”-jára van szükség ahhoz, hogy a halál ne a múltó Idő egyik, a másíka számára semleges? közömbös? tizenkettő egy tucat? pillanata legyen, hanem beavatást kívánó szentség. Azt, hogy *ott*, a regényben mennyire nem kivételes pillanat a halál, mennyire belesimul az Időbe, Flaubert legélesebben éppen a hét szentség egyike, az utolsó kenet parodisztikus-ironikus, vagyis a szó mindkét értelmében vett *feladásával* érzékelteti.

Az utolsó kenetre pusztán rutinból kerül sor. Mert így szokás. És itt máris megállhatunk egy pillanatra. Ahogyan Emma az első jelenetben búbanatában a paphoz fordul, úgy készül „áhitattal” a szentség felvételére. Az idézőjel annak szól, hogy a való-

¹⁵ Mindkettő beszélő név: Lehérisse *tüskés*, gyanakvó embert jelent – a sündisznó tüskéi után, Cullenbourg pedig „angolosan” ejtve a calembourt ad, a. m. *szójáték*, nem komolyan vehető, hazug. Ha pedig franciáan ejtem, úgy: *falusi seggfék*, vagy élve az azonos hangzással: *szőrös segg*.

¹⁶ A jelenetet már agyonidéztek, nem a mi fölfedezésünk, itt csupán adalékul szolgál.

¹⁷ Tábor Béla, *Személyiség és logosz*. Budapest, Balassi Kiadó, 2003, 90–91. A Hamvas-meghatározás is itt olvasható.

di áhítat több mint érzés, több mint érzelem: valójában egy magasabb érték iránti csodálat megnyilatkozása.

A nyitókép Emmának az apácánál töltött évek emlékeit, akkori érzéseit tükrözi. Csupa érzéki kellék: gyertya, ezüsttál, lila stóla, tömjén, a pap mormoló imája – az öt érzékre ható megannyi benyomás! (Az ellenreformáció harcias szolgálai bizonyára az ilyen emmákra vetették ki hálójukat.) Itt minden áhítat testiségbe vált. Amikor azt olvasuk, hogy Emma „kinyújtotta a nyakát, mint hogyha csak szomjúhozna”, ez a „szomjúhozás” távolról sem *spirituális*, ellenkezőleg: érzéki, kéjes sóvárgás, amint ezt a mondat második részéből megtudjuk:

*s rátapasztotta ajakát az Isten-Ember testére, olyan erős csókot lehelt rá minden maradék erejével, aminőt egész életében senkinek soha nem adott.*¹⁸

Az Isten-Ember megfélemeződik, emberré csonkul, hogy aztán már csonkán a legforróbban szeretett férfit magasztosuljon. Minden teret a tárgyi világ szív magába, profán és szent a tilalom ellenére keveredik, profanizálódik a megszentelt lét: két gyertyatartó között vattacsomók hevernek ezüsttálon, a fehér terítővel borított kézimunkaasztalon. Vagy: „megtörölte az ujját, tűzbe dobta az olajjal átítatott vattacsomókat”. Minden mozdulat technikai részletté silányul („a pap jobb hüvelykjét olajba mártotta” – nota bene: mintha valaha is szenteltek volna föl „balgát”!). Így szorul minden dimenzió egy lejjebb dimenzióba, így szűkülnek a dimenziók – kifulladásig, fogy el a tér, s fordul át időbe.

És itt jön a flaubert-i Kunststück: az utolsó kenet! A szövegszöveget szinte meghasad, fölfeslik, hiszen alig-alig bírja el azt a távolságot, amely szó és tett: aktus és kommentár, az olvasott: profán szöveg és a nem átélt szentség között feszül. Flaubert mintha szarkazmussal bélelné ki szöveganyagát:

[...] megkezdte az utolsó keneteket: először Emma szemére, amely annyiszor megkívánta a föld hiú pompáit; azután az orrcimpákra, amelyek úgy szerették a langy szelőt s a szerelmes illatokat; aztán a szájra, amely hazugságra nyilott, nyögött a gögtől és sikoltott a kéjben; aztán a két kezére, amelyek úgy élvezték a gyengéd simogatásokat, és végül a lábaira, amelyek oly sebesek voltak, amikor Emma vágvainak kielégítése után szaladtak, s most már nem járhatnak többé.

A szentség kiszolgáltatása egyetlen mozdulatban és mondatban történik: és ez a mondat, illetve az egyetlen fő mondat keresztet, pontosabban feszületet rajzol ki: Emma szemét, orrát, száját, a két kezét, lábát. Szentségtörés, kiáltanánk, ám *nem* történik meg. Nem történik sem szentségtörés, de a szentség sem adatik föl, hiszen a főmondatot Flaubert megtűzdeli vonatkozó *mellékmondatokkal*, amelyek nemhogy kiegészítenék a főmondat mondandóját, a cselekvést, vagyis a megszentelést, egyenesen destruálják, megsemmisítik, semmissé, érvénytelenné teszik. Először is a szentség kiszolgáltatása – részben a pap, részben a haldokló Emma, de nem kis részben a „nagy eseményre” egybegyűltek miatt – *nem* történik meg. Ám – és ez is a narrátori bravúr része! – *nem* történik meg az utolsó tagadómondat miatt sem: „[lábai] nem járhatnak többé”. Hogyan is menne be az örökéletbe az, akit a lábai már nem bírnak el? Bizonyára nehezebben, mint a teve a tű fokán.

És akkor fordítsuk le a mondatot modern, vizuális, azaz filmnyelvre. *Látni* a pap Emma arcán matató kezét látjuk, amint föladja az utolsó kenetet. És *hallani* kit hallunk? Egy narrátort, aki a képen *kívülről* szól: megkezdte, orrcimpákra, hazugságra nyilott stb. Így profanizálja, csapja agyon Flaubert újfent a szentséget – persze az általa létrehozott szereplők szorgos segédletével. Mindez egy dramaturgiai sűrűn belakott „térben”, a szobában „történik”, ahol a haldoklóval együtt mintegy négy-öt ember tartózkodik, és hallgatásuk, passzivitásuk, vagyis magukba süppedtségük miatt a tér mintha beomlana, elfonnyadna, lassan-lassan meg is szűnne. Ezt a töpörödést hangsúlyozza, erősíti a tükör-epizód. Emma ugyanis a szentség magához vétele után – a körülállók álságos várakozásának megfelelően kissé erőre kapva – elég frivol módon (!) a tükört kéri. És benne, az önismeret vagy félre-ismeret = a narcizmus ezen eszközében nem láthat mást, mint mérgezett lelke torzképét.

„A szövegszöveget szinte meghasad, fölfeslik” – írjuk. A szöveg valóban fölfeslik, a tér azonban nem robban szét. A halál ugyanis „elhájasodott polgárként” kegyesen bánik áldozataival.¹⁹ Diszkrétan nem foglal el nagy helyet, de hiszen nem is jut neki sok. Bár kaszásként azért csak megjelenik a csúf vak ember alakjában.

¹⁸ Az alábbi idézetek Flaubert, *Bovaryné*, III. 8. fejezetéből valók.

¹⁹ Thibaudet, *uo.*

Hirtelen kinn, a gyalogjárón nagy facipők kopogása, meg egy bot zörgése hallatszott.

Valójában a vak koldus a halál képében „kopogtat” Emmánál. A halál ugyanúgy belefolyik az időbe, vele együtt folyik el, mint a napok, az évszakok. Halál nincs, csak elmúlás. Emma nem meghal, így, jelen időben, itt és most, a szemünk láttára, hanem „már nem élt”. Azonnal elsüllyed a múltba. A halál nem történés, hanem az élet hiánya. Merő negatívum, csak-elmúlás. „Minden elmúlik, még a halál is” – mondja majd Proust.²⁰ Ahogyan az öröklét is csak a negatívumban, csak tagadó formában van „jelen”: az örök megváltatlanságban, ahogyan irtuk. Ezért nincs beavatás, sem ünnep, még egy főhajtás sem jár Emmának. Amilyen észrevétlenül, háttér-eseményként: „Mindnyájan *odasiettek. Már nem élt.*” – siklik át a nem-létbe, ugyanolyan simán, minden föltűnés nélkül csuszszanunk át a következő fejezetbe, amelyet egy narrátori kommentár nyit:

Il y a toujours, après la mort de quelqu'un, comme une stupéfaction qui se dégage, tant il est difficile de comprendre cette survenue du néant et de se résigner à y croire.

*Amikor valaki meghal, mintha valami kábult zsibbadtság szabadulna föl, mivel annyira nehéz felfogni, hogy /egyszer csak/ itt a semmi, és /annyira nehéz/ még bele is nyugodni abba, hogy itt van.*²¹

Emmáról – az egy Charles Bovaryt kivéve – nemcsak a halálos ágyánál sürgölődők feledkeznek meg, de maga a narrátor is, amikor „valakivé” absztrahálja, semlegesíti, maszatolja azt, aki halni készül, és megfosztja konkrét személy voltától: megismételhetetlen egyediségétől. Emmának, e kvázi főhősnek a halála ezek szerint nemcsak statisztikai adat, de remek alkalom arra is, hogy a narrátor arról elmélkedjék, mi is történik akkor, „amikor valaki meghal”. Semmi – tudjuk meg a mondat második feléből. És ez a semmi ráadásul létezik, hiszen itt van, eljött, bekövetkezett (*survenue*). Hogyan létezhet valami, ami *nincs?*, ami maga a *nem levés?* Úgy, olvastuk még a mondat első felében, hogy a létező, mert érezhető, érzékelhető, fizikailag is megnyilvánuló fájdalom helyére zsibbadtság, kábulat lép, vagyis egy olyan jelenség, amely közelebb van a nem létezőhöz, mint a létezőhöz. A fájdalom éles, mint a penge, belénk hasít, fájdalmunkban üvöltünk. Ám a kábult zsibbadtság csak dadogni tud. Az elbeszélő a halált itt olyan „eseménynek” mutatja be, amelynek során a „porhüvelyből kihullik a por”, marad a hüvely, az üres edény, egy „semmivel teli” test: egy önmagából kifordult, besüppedt tér.

A szó csak térben hangzik, a teret is a szó teremti, besüppedt, elvásott, nyűtt térben csak artikulálatlanul, dadogva lehet szólni. Emma is dadog, s aki dadog, nem lehet valódi hős.²² De nem valódi azért sem, mert akarat helyett vágyai vannak, s ezeket is ressentiment-rögök formálják.²³ *Légüres* térben mozog, levegőt nem kap, mégis szállidos, mint a száraz falevél. Saját tér, aura nélküli kvázi-hős, aki – mint az idő – mások terén élösködik. Ezt a kvázi hős-szerepet a narrátor avval a kegyetlen gesztussal szemlélteti, hogy Bovarynét – ne feledjük, még csak nem is az amúgy intertextualitást megengedő *Emma* a regény címe! – jó néhány regénylap közé zárja. Már régen olvassuk a regényt, mikor föltűnik, és még mindig olvassuk, mikor már nem is él.

Emma tértelen, füledt, zsúfolt levegőben: pokolban él.

*A poklot legkönnyebben arról lehet felismerni, hogy aki odakerült, nem tudja, hogy a pokolban van.*²⁴

Emma – és Flaubert szerint minden kisvárosban ilyen emmák élnek – nem tudja, hogy /a/ pokolban él. Flaubert, az író erről világosítja föl az olvasót, talán az olvasó emmákat is. De az örökéletű pillanatot nem engedni szóhoz jutni, nem engedni, hogy a pillanatot, mint valami virág, kiterébélyesedjék.

A fölvilágosítás munkája így félbe marad.

²⁰ Proust írja 1907-ben, mikor egy barátja nagymamája meghal: „Rien ne dure, même pas la mort.” (Minden elmúlik, még a halál is.)

²¹ Flaubert, *Bovaryné*, III. 9, 325. Mivel a Gyergyai-fordítás nem adja vissza a mondat abszurditását, saját értelmező fordításomban és kiemeléseimmal idézem az eredeti szöveggel együtt.

²² Hősön itt természetesen a legtágabb értelemben vett irodalmi hőst értünk – Akhilleuszról Julien Sorelig. A dadogó, „nehézsájkú” Mózes egészen más problematika.

²³ A mézeshetek után (*Bovaryné*, I. 7. 43–44.) vágakozik „valaki” után, akit képzelete, vagy inkább képzelgése pompásan fölöltöztet, csak arca nincs, majd ugyanezen képzelgés *sodrása* egészen a férje iránti gyűlöletig viszi. A föltüremkedő emlékfoszlányok hatására szalad el a paphoz.

²⁴ Tábor Béla, *i. m.* 35.